

Nf. 12

13
na

DISSERTATIO THEOLOGICO - PHILOLOGICA
DE
PROGRESSV ET INCREMENTO
DOCTRINAE SALVTARIS
INDE A PROT-EVANGELIO
VSQVE AD NOACHVM.

QVAM
DIVINA ANNVENTE GRATIA
PRAESIDE
VIRO SVMMÆ VENERANDO AMPLISSIMØ DOCTISSIMØ
IOANNE GEORGIO MICHAELIS
THEOL. PROF. PVBL. ORDINARIO AC ILLVSTR. GYM. REG.
REFORM. EPHORO
PRAECEPTORE AC FAVTORE
OMNI PIETATE AD VRNAM VSQVE COLENDO
AD DIEM XXVIII. SEPTEMBRIS MDCCLII.
HORA X. MATVT. IN ILLVSTR. GYMNASII AVDITORIO
PVBLICO ERVDITORVM EXAMINI EXPONIT
AVCTOR DEFENSVRVS *w.*
AVGVSTVS SIGISMVNDVS SEIDEL
PRIMISLAVIENSIS.

HALAE MAGDEBVRGICAE
LITTERIS HILLIGERIANIS.

V I R O
ILLVSTRISSIMO ATQVE EXCELLENTISSIMO
D O M I N O
CAROLO LVDOLPHO
S. R. I. LIBERO BARONI
DE DANCKELMANN

DYNASTÆ IN LODERSLEBEN, OPHAVSEN CET.

AVGVSTISSIMI ATQVE POTENTISSIMI BORVSSIÆ REGIS
MINISTRO STATVS INTIMO RERVM BELLICARVM
CONSILIARIO EMINENTISSIMO

DIRECTORII ECCLESIASTICI, SVPREMI CONSISTORII ELE-
CTORALIS MARCHICI, NEC NON SENATVS ECCLESIASTICI
TEMPLI CATHEDRALIS PRÆSIDI GRAVISSIMO

REGIARVM ACADEMIARVM GYMNASII IOACHIMICI
RELIQVARVM SCHOLARVM CVRATORI

ET

REGIÆ BIBLIOTHECÆ SVPREMO PRÆFECTO
CAVSARVM GALLICARVM MODERATORI

VIRIS

*SVMME VENERANDIS EXCELLENTISSIMIS AMPLISSIMIS
ATQVE DOCTISSIMIS*

D O M I N O

AVGVSTO FRIDERICO
GVILIELMO SACK

AVGVSTISSIMI BORVSSORVM REGIS AVLÆ A CONCIO-
NIBVS SVPREMI CONSISTORII CONSILIARIO PRIMARIO SENA-
TVS ECCLESIASTICI MEMBRO SPECTATISSIMO
SOCIETAT. SCIENT. REG. SODALI
GRAVISSIMO

D O M I N O

IOANNI PHILIPPO
HEINIO

SANCTORIS DISCIPLINÆ DOCTORI LONGE MERITISSIMO
ILLVSTRIS PRYTANEI IOACHIMICI RECTORI ATQVE PROFES-
SORI PRIMARIO REGIÆ SCIENTIARVM ACADEMIÆ
CLASSIS PHILOSOPHICÆ PRÆSIDI
DIGNISSIMO

VIRIS

DIGNITATE MVNERIBVS ET FAMA INCLVTISSIMIS STEM-
MATE ILLVSTRI BV S DE SALVTE REIPVBLICÆ INCREMENTO
ECCLESIE ET LITERATI ORBIS MAXIME
MERENTIBVS

DOMINIS
MÆCENATIBVS AC FAVTORIBVS SVIS

SVMMA PIETATE AD ROGVM VSQVE COLENDIS

PRIMITIAS HASCE ACADEMICAS

IN CVLTVS DEVOTISSIMI ARRHABONEM

SVMMAEQVE PIETATIS TESSERAM

SVBIECTISSIMA MENTIS VENERATIONE

DICATAS ESSE CVPIIT

IOHANNI PHILIPPO
HEINIO

AVCTOR.

PROOEMIUM.

In primam veritatis qualiscunque originem inquire, illiusque propagatæ ac ampliatae rationes ac occasiones investigare, sane jucundum & multa cum utilitate est conjunctum. Hoc jam dudum Philosophi ratum habentes, systema, certis indubitatisque principiis innixum, concinnarunt, ex quibus, ubi philosophicæ veritates ab adversariis laceffuntur, negantur, totam componunt litrem. Physices periti, qualiacunque naturæ curiosæ phænomena exquisitissimo examini subjiciunt. Non sufficit ipsis nudo oculo objectorum quorundam structuras, operationesque perlustrare, verum, adhibito Microscopio, in intimiora illorum penetrant, ut ad prima usque stamina quam proxime accedant. Sic in generatione insectorum, diversas detegunt mutationes in ovulis, exitus ex involucris, quibus inclusos, nemo cogitasset, contineri papiliones, inde sese evoluturos. Tales

A

les eventus ipsis præbuere occasiones cæterorum etiam animalium, imo & hominum generationes, indagandi. Nec in id tantum sagaces rerum naturalium scrutatores incumbunt, ut ad primos veritatis naturalis fontes, atque principia, suis regrediantur cogitationibus, verum etiam ex primis monumentis repetere annuntur, quibus natalibus, philosophia primum profecta, ubi locorum, & per quos, prima ejusdem semina fuerint sparsa, qua occasione, nutrimentum & augmentum ceperint, & qua via scientia philosophica ad alias itemque alias regiones demigrarit, & quæ hujus generis sunt alia. Tales disquisitiones etiam, circa doctrinam revelatam, ejusdemque primam originem, progressum, incrementum & propagationem, multo cum fructu institui possunt. Prot-Evangelium pandere primam originem totius revelationis omnes largiuntur. Ad primam igitur doctrinæ revelatæ fontem regredi proposuimus, ostensuri, quam simplices fuerint veritates, primitus manifestatæ, quæ tamen multas alias suo sinu fuerint complexæ, cum tempore magis magisque evolutas. Sapientia ac bonitas Dei exinde dispalescit, tantum omni tempore doctrinæ salutaris revelantis, quantum ad salutem, ejusque spem certam erat satis. Equidem viros doctos ac interpretes varia de hoc argumento delibasse, confitemur, quorum meditationes etiam in usum nostrum convertimus; speramus tamen, auxiliante numinis gratia, quædam quod ad intelligentiam Prot-Evangelii, quam habuerunt primi parentes, & item illustrationem veritatum, in illo delitescentium, in medium attulisse, quæ utilitate sua non carebunt. Consideramus revelationem, tanquam *implicitam* & *explicitam* ostensuri, quo modo explicita ad implicitam, (seu Prot-Evangelium) ab ipso illo usque ad Noachum
se ha

se habeat, quod per incrementum revelationis sive doctrinae salutaris, a Prot-Evangelio usque ad Noachum intelligimus. In tractatione vero ita versabimur, ut I) quaedam de Prot-Evangelio tangamus, II) facta III) ritus IV) eventus singulares, cum relatione ad divinum istud promissum, dispiciamus.

§. I.

Per peccatum in profundissimum miseriae barathrum ex summo Protevangelii felicitatis gradu praecipites detrusi Protoplasti, sera cum posteritatem, per omnem prorsus aeternitatem, in eo permanissent, damentum nisi clementissimum Numen eorum liberationem, illis in ingens omnium, solatium mox patefecisset. Nam ecce! Deus istos ad se vocat, quos quot de in signum manifestum, ipsum illis gratia sua atque favore incepit fuerere. Post institutum examen sententiam condemnatoriam in serpen-tem pronunciat. Hanc vero pronuncians, manifestat simul maximum misericordiae propositum, per Messiam, Filium suum ab aeterno genitum, olim exsequendum, qui peccatorem miserum salvarurus, nec minus per fidem salutem, quam paraturus esset, eidem sit applicaturus. Verba, quibus cryptice haec insunt promissiones, sic sonant, Gen. 3, 15. **וַאִיכָּה אִשִּׁית בִּינְךָ וּבֵן**

הָאִשָּׁה וּבֵן זֶרַעךָ וּבֵן זֶרַעָה הוּא יִשׁוּפֶךָ רֹאשׁ וְאַתָּה תִּשׁוּפֹנֶי
: **עֶקֶב** Et inimicitiam ponam inter te, & mulierem hanc, & inter semen tuum, & inter semen ejus, hoc conteret tibi caput, & tu conteres ei calcaneum. Quod Vaticinium, cum reliqua Codicis sacri paginae magis enucleatum, tandemque impletum, exhibent, apertio Testamenti aeterni divinae gratiae fuit, omne id, quod ad universonum consilii pacis spectat mysterium complectens. Nervose admodum de hoc oraculo pronunciat cel. CORN. HASÆVUS, quod, quia ceteris ceu fons quidam suam scaturiginem eaque veluti compendium, in se complectitur, & ad quod denique, ceu

normam suam reliqua omnia sunt referenda, merito quis oraculum dixerit oraculorum, diatr. de Protevangelio paradisiaco, thes. theologico-philol. Menthen. Vol. I. p. 69

*Præcipue
veritates, in
illo delite-
scentes, eru-
untur.*

§. II. Ex illo autem, ratiocinationis ope, sequentes veritates facili opera elicere possumus. Conterere caput serpentis seductoris, est grande opus, & humanas, imo omnium creaturarum vires longissime exsuperans. Serpens est diabolus. Etenim prædicata in oraculo naturali serpenti aptari nequeunt, ab altera vero parte, si per serpentem satanam accipimus, certum ac justum omnia consequuntur sensum. Hic nobis describitur robustus atque potens Esai. 49, 24. coll. Matth. 12, 29. In quam, quæso, creaturarum hoc quadrabit? Num in hominem? atque ille re-ctus etiamnum & longe fortior diabolo succubuerat. An in angelum bonum? atque illi, quicquid hac in re possunt, pugnantibus contra draconem, eumque vincentes Apoc. 12, 7. non possunt per se ac virtute sua, sed Michaelis, personæ divinæ & capitis sui. An denique ipse diabolus hoc faciet, sed diabolus diabolum non ejicit, destruitve Luc. 11, 8. Deus igitur ipse sit, oportet, hoc qui possit. Neque tamen Deus solum, semini enim mulieris oraculum diserte id tribuit, hinc Deus manifestatus in carne, qui audit Messias. Genus humanum igitur, ut hujus divini meriti fiat particeps, debuit mulieri ejusque semini secundo intercedere inimicitia cum diabolo, quæ vero non potuit, nisi abolita inimicitia cum Deo, quam seductor iste mulieri & posteritati ejusductione sua ingeneraverat, per justificationem, & inde consequentem regenerationem atque sanctificationem, cujus complementum nacturi erant in destructione corporis per mortem ejusdemque gloriosa ultimis temporibus ex pulvere terre excitatione. Quæ cum fidem in Messiam ejusque satisfactionem includunt, fides, qua sese cum semine primario, eodemque sanctificante, arctissime conjungunt, præcipue efflagitur. Præcipuas veritates revelatas indicasse sufficit, alias, non minoris ponderis, facili sequela efferre possemus, sed prolixitatem evitare constituimus.

§. III.

§. III. Dubium equidem est nullum, quin Protoplasti *Primi pa-*
Oraculum hoc, ab optimo Deo, ad demulcendos ægros eorum *rentes opti-*
animos datum, tam distincte per omnes partes non intellexerint, *me intelle-*
quam nos adjuri luce sequentium oraculorum & Evangelii. *Hoxerunt*
rum tamen omnium summam in radice, seu fundamento, unde *Prot-Evan-*
reliqua deducere, & spiritus sancti ope, ac ductu porro indagare *gelium.*
potuere, perspexerunt, adeoque pro temporis illius ratione, id,
quod ad ipsorum salutem spectabat, luculenter satis cognoscere
potuerunt. Liberatio in eo consistebat, ut promissum Messiam
fide amplecterentur. Num autem fides locum habere potuit, nisi
Prot-Evangelium intellexissent! Optime itaque intellexerunt, nec
obstant brevitatis credendorum, nec emblematicæ ac obscuræ lo-
cutiones. Probabile porro est, Deum, ut scopum, quem inten-
debat, consequeretur, ipsis dilucidiorum horum verborum expo-
sitionem, pariter & intellectum dedisse; quæ omnia vero brevitatis
causa, uti Mosis moris est, in omnibus suis circumstantiis, ab
illo non sunt declarata. Adamus insigni admodum cognitione ante
peccatum admissum est gavisus, in peccato, per breve admodum
tempus substitit: igitur vires naturales non ita sunt prostrate, ut
non plurimarum, earundemque præstantissimarum veritatum natu-
ralium, scientia ipsi superfuisset. Memor superioris felicitatis,
consciis contra angoris aliorumque malorum, quæ peccatum pres-
so sequuntur pede, fieri non potuit, quin tædio afficeretur, do-
lorem suum testaretur, ac oblatam gratiam cupide arriperet. Nec
dubium est, quin Deus parentibus nostris, ubi in sædus gratiæ con-
cesserunt, novas impertiverit vires, quibus adjuri, & promissio-
nem intelligere, & tales actiones edere, ex quibus de implemen-
to illius erga se certam spem concipere licuerit, potuerint. A
probabili etiam non abludivit ratione, crebrioribus revelationibus
divinis, in intelligentia primi Evangelii confirmatos fuisse. Quæ
R. *Elieser* in Pirke c. XX arque *Reuchlinus* cabbal. L. I. p. 441.
tanquam ex traditione profecta, de fide, pœnitentia Adami, item-
que liberatione a peccatis habent, illa tanquam incerta mittimus:
videtur tamen respicientia, & inde facta reconciliatio cum Deo,
per totum fere orientem, quod ex *Herbeloti* biblioth. orient. p. 55.

apparet, sparfa fuisse, unde forsitan *Mohammed* hausit illa, quæ de penitentia Adami, & gratia illi a Deo facta, leguntur in Alcorano sura 2. & 7. Recte igitur patres sententiam *Tatiani*, negantis, Adamum cum Deo in gratiam rediisse, ac salutem consecutum fuisse, damnarunt, vid. *Epiphanius* adv. hæres., Lib. I. Tom III. hæres. 26. p. 391. 392. quod ipsum dedita opera demonstratum dedit *B. Sam. Andrea*, diss. de salute Adami theol. thologico-Philol. T. I. p. 96-105.

I.) *Ex factis ad Prot-Evangelium spectantibus, speciatim impositione nominis Chavah ab Adamo facta.*

§. IV. Primum quod nobis post patefactum Evangelium notatu dignum occurrit, est impositio nominis *חַוָּה*, ab Adamo uxori suæ inditi. Verba sacri scriptoris hæc sunt: *וַיִּקְרָא הָאָדָם* *וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ חַוָּה כִּי הִוא הִיחָה אִם כָּל חַי* *Et vocavit Adam nomen uxoris suæ Chava, eo quod ipsa mater facta est omnis viventis.* Gen. 3, 20. Occasio, & ipsa nominis impositio, haud obscuram nobis relationem ad primam illam promissionem indicant. Deus enim, post manifestatum Evangelium, pergebat peccati sequelas, in Protoplastos redundaturas, pronunciare, quo facto, Adamus, tacita sese hisce submissione subjiciens, in nomenclationem uxoris suæ erumpit, qua fidem suam in Prot-Evangelium palam testatur voluisse, non dubitamus, in quo solo adversus memorata mala solatium reperiret. Sic enim hæc invicem æctissime connectit Hebræorum copula *ו* vers. 20. Præterea & hæc relatio ex nomine ipso pater. Nominarat enim antea uxoris suæ nomen *אִשָּׁה* Gen. 2, 23. Nomen hoc vero erat generale, toti mulierum ordini commune. Vti enim omnibus imposuerat nomina animalibus, quo ipso suum in illa dominium aperte satis significabat, sic & eodem modo hic uxori suæ nomen impertitur. In presenti autem illam compellat specialiori, proprio nempe *חַוָּה*, non appellativo: sed renovatam nominis impositionem raro novimus, aut nunquam in sacris memorari, nisi ob casum quendam peculiaritatem, & ubi in nova ejusmodi nomenclatione beneficium quoddam includitur, aut tali personæ ipsi, sive collarum, sive conferendum, aut per eam aliis. Conf. Gen. 17, 5. 32, 28. 29. Esai. 1, 26. 62, 4. Ezech.

Ezech. 48, 35. Hanc etiam ob causam personis nomina dantur, non modo ut per ea ab aliis distinguantur, verum etiam ut, audito nomine, mox cognoscatur, qualis ea sit persona, & cur tali nomine gaudeat. Ejusmodi nomina significativa jam imposuerat Adamus omni animantium generi, tale etiam est, quod de novo jam uxori suae indit, nomen sc. חוה.

§. V. Quod attinet interpretationem hujus nominis, con- *Quo modo*
 tentionis serra inter doctos valde reciprocatur. Alii vitam *nomen hoc*
rulem intelligi contendunt, alii *spiritualem*. Horum cum ratio- *fit expli-*
 nes maximi deprehendimus valoris, intrepidi in eorum imus sen- *candum.*
 rentiam. Iudaeorum doctores multi sunt in investiganda nominis
 hujus origine, illiusque significatione determinanda, sed quoniam
 in illis, quae proferunt, aliqua sunt inepta, illa taciti praeterimus,
 quae qui cognoscere avert, adeat *Fagium* ad h. l. Praestat potius
 in eam, quam historia sacra denominationis originationem
 tradit, inquirere diligentius. Diserte scribit Moses, eam
 vocari חוה quia mater כל חי omnis viventis. Non itaque a
 Chaldaeo חוה, quod habet significationem ostendendi, indicandi,
 nuntiandi, sed ab Hebraeo חיה vixit, derivandum. Jod mutato
 in Vau, quo a חיה fera, bestia distingueretur. Minime autem
 ideo חוה est interpretanda *Zoë vita*, uti versio טוֹב *é* habet.
 Hebraice enim vita non est חוה, sed חיים, & חיה vivens. Potius
 igitur חוה *vivificatricem* interpretamur cum Hillero in *Ono-*
maft. p. 129. חוה non sonat vitam, quam Hebraei חיים efferunt,
 sed vivificam, sive causam, organon, aut instrumentum vita, ut ob-
 stetrices Aegyptiaca dicuntur מחיות pueros Hebraeos vivificantes
 Exod. I. Venit enim a participio מחוה, quae vivificat. Idem
 ante Hillerum docuit Guffetius comm. L. E. p. 923. ostendens ex
 mente Adami habere emphasin transitivam. Ex מחוה autem,
 abjecto ם characteristico, formatur חוה. Sufficiant haec de vo-
 ce חוה. Nodus praecipue solvendus est, in adjectis verbis כל חי,
 num haec de vita naturali, an spiritali, sint accipienda. Non in-
 ficias quidem imus, per hanc notionem in Sacris, praesertim addi-
 ta illa universalitatis nota כל, omnes generatim homines denotari
 sole-

solere; quo referuntur loca Pf. 143, 2. nec non Gen. 8, 21. Job. 28, 21. Quæ etiam urgent Patroni sententiæ de naturali vita, hisque accommodant explicationem, putantes, denominationis rationem, magis cum veritate rei convenire, cum Heva absque ullo dubio, omnium omnino hominum mater sit constituta. Sed rationem temporis hic habendam esse autumo. Hæc novi nominis impositio demum post lapsum est instituta, cum mors jamdum stipendium peccati invaluisse. Si nunc naturalis vita indigaretur, Heva potius facta fuit mater *mortuorum*, vel *mortalium*, quam vivorum. Præterea ante lapsum, ad Adamum adducta erat hæc mulier, ceu talis, ex qua, pronunciata jam divina benedictione, universum genus humanum multiplicaretur, totusque orbis habitabilis incolis impleretur. Et sic revera, naturalem vitam si spectas, jam tunc constituta erat *mater omnis viventis*, i. e. omnium hominum. Majori jure tunc Heva hoc nomen gessisset, sed illo tunc Adamus ipsam non insignivit. Recte igitur inferimus, quod novum nomen novam postulet rationem. Quæ vero nulla hic esse potest, nisi spes vitæ spiritualis & æternæ. Post lapsum vi comminationis divinæ revera est facta mater omnis morientis, quæ homines deinceps gigneret propter peccatum mortis reos, & re ipsa morituros. Nunc vero gratiæ promissum, mulieri semen addixerat, contra serpentem, ejusque semen inimicitiam exerciturum, & victoriam, quam omnino hominum, peccatis mortuorum, vivificatio securura habitura esset, reportaturum. Hanc intellexisse ex relatione Mosaïca abunde apparet, Adamus, fide apprehendens hoc promissionis verbum, nomenclatione nova palam declarat, ex illo ipso agnoscere se, Hevam constitutam matrem *omnis* (sensu spirituali) *viventis*, i. e. matrem seminis promissi, seu Messia, tanquam unici vitæ fontis, a quo & ipse, & credentes omnes, ceu semen *sanctificatum*, vitam accepturi essent. In hunc sensum verba Adami interpretatur Paulus I Cor. 11, 12. *ὡσπερ γὰρ ἡ γυνὴ ἐκ τοῦ ἀνδρός, quemadmodum mulier (Heva) ex viro, vitam naturalem ex Adamo accipiens, ex ipsius costa formata, ἐστὼ καὶ ὁ ἀνὴρ δια τῆς γυναικὸς, ita etiam vir est per mulierem, per ipsam virtute ac beneficio seminis illius, olim nascituri, vitam ἐν κυρίῳ spiritua-*

de progressu & incremento doctrine salutaris &c. 9

Spiritualem v. II. est adeptus. Sensum quem verbis Adami damus, suo jam ævo perspexit *Fagiur* in h. l.

§. VI. Satis in præcedentibus adstruximus, communis *Fidem suam* nostri parentis Adami cognitionem & fidem, ex Prot-Evangelio *testata est* profectam. Fert animus porro inquirere, annon iridem hujus *Heva, ubi* fidei in prima matre Heva quoddam specimen inveniatur. Illam *enixa est* vero nec aliter sensisse, patet ex illo, quod ipsa dedit filio suo primum genito nomen קַיִן Cain, addita hac ratione: קַיִנִי אִישׁ אֵת יְהוָה. Vocem קַיִן a קָנָה *possedit* descendere, sponte fluit. Igitur rejicimus derivationem *Lud. de Dieu*, & aliorum, qui nomen repetunt a קָיִן *lamentatus est*, itemque illorum, qui a קָנָה *zelo ductus fuit*, vel etiam *invidit*, arcessunt. Nec obstat, quod insertum est, siquidem, notantibus Judæorum doctoribus, in nominibus propriis non semper analogia grammatica observatur, quod ipsum etiam observat cel. *Simonis* noster *Onomast. V. T. p. 7.* & quidni cum *Gussetio*, qui tamen nomen קַיִן a קָיִן deducit, huc referre possemus vocem קַיִן a קָנָה *secundo*, quemadmodum in similibus casibus, ratio nominis impositi additur, uti Gen. 4, 25. 5, 29. 10, 25. 11, 9. cum primis 17, 5., ita ut hæc matris, quæ procul dubio, graves partus dolores, tanquam effectus ac consequentia peccati persenserat, de partu illo sibi gratulantis verba non minorem lætitiâ spirent atque fidem, quam deinceps in nomenclatione Serhi declaravit. Quid vero magni ex partu suo expectabat? Num censebimus, de filio mortali nato, & ob commissum peccatum ærumnoso, tantopere exultare piam parentem? Minime hoc videretur. Exultat potius de viro domino acquisito, qui est semen illud mulieris gloriosum in Prot-Evangelio promissum.

§. VII. Discrepant in eo, quid sit istud אֵת יְהוָה eruditi *Sensus ver-* admodum. Omnes, qui pugnant, Protoplastos nullum verborum *borum אֵת* Protevangeli habuisse sensum, negant hic respici ad Messiam. Imo quidam alias satis orthodoxi, primorum parentum fidem in Messiam *יהוה* venturum pro certo habentes, ambigunt tamen, num ex hac nomi-

nis impositione ea reperenda sit, suspicantes, numne majora hic intellectui & fidei Evæ adscribantur, quam in prioribus Adami cognitioni. Verba itaque hæc malunt reddere: acquisivi *virum cum domino*. Quem significatum censent habere particulam **את** Gen. 5, 22. ubi Enochus dicitur ambulasse **את אלהים** *cum Deo*. Sed a linguæ peritis jamdudum est animadversum, quando **את** per *eum* explicatur, tunc semper significare inclusam quandam, cum alia quadam re, vel persona, societatem; at venire nullibi pro descriptione adjuncti alicujus auxilii, quam Græci exprimere solent per **σύν** *Θεῶν*. Hoc quippe ubi innunt Hebræi, non solent dicere **את הויה**, vel **את אלהים**, sed vulgo **ביהויה**, vel **באלהים** conf. Pl. 18, 30. Nulla-hinc nos urget necessitas, cur non potius verbum *ipsum dominum* s. *Jehovam*. Constat enim voculam **את** Hebræis esse notam Accusativi, & ubi media ponitur inter duo nomina substantiva, subire vicem peculiaris denominationis & descriptionis, atque æquivalere latinorum *nempe*, seu *scilicet*. E. gr. **את** 2. habetur, & pergebat parere **את אחיו** *fratrem ejus*, **את חבל** *scilicet Habelem*. Alia exempla suppeditat *Noldius concord. particul. ebræo-chald.* p. 119. edit. Hafn. Deinde suadet hoc natura rei. HEva enim si in lætissima hac exclamatione nihil animo voluisset, quam se habuisse in hoc partu Deum auxiliantem, juxta notissimum effatum: Deus & homo generant hominem, in eo nihil tanta læticia dignum reperitur, cum idem Evæ cum omnibus aliis parturientibus, imo brutis sit commune. Longe majora igitur hic denotari patet. Cum cel. Coccejo hæc igitur verba interpretamur: *Possedi virum Jehovam*, nempe ita, ut Evæ edita de Messia confessio sit, *cum fore Immanuel*, i. e. hominem qui virilis sit sexus, & Jehovam pariter verum illum Deum. Talis quippe confessio prorsus cum scriptis sacris sequentium seculorum consentit, quibus ille tanquam homo & simul Deus fortis describitur. Conf. Esai. 7, 14. 9, 5. 6. & in ipso Protevang. gelio latet.

Eva non er-
ravit in per-
certo credidisse,

§. VIII. Minime autem ex hisce deducimus, Evam dicendo: possideo,

possideo per generationem scilicet, virum Jehovah. Scivit enim, *sona, sed hæc* hunc filium suum ex mariti voluntate ac congressu esse genitum, *opportuni-* modo plane diverso generationis Messia, qui semen mulieris ea *tate suam* ratione futurus erat, qua hominum, post procreandorum, nullus *ostendit si-* Sunt quidem multi, Evam erroris in persona arguentes, hinc *dem.* tuentes, illam nec credidisse Protevangelio. Sed plane hæc non valer consequentia. Nequaquam creditu est necessarium, communem nostram matrem, audita licet & quod ad rerum summam rite intellecta promissione, omnia tamen & singula, quæ ad Messiam spectarent, statim æque explorata habuisse, Deo volente, *πο-*λυμερῶς & *πολυτρόπως* gradatim ænigmaticam illam Messia promissionem evolvere. Potuit itaque fieri, salva ejus pietate, ut prima fronte ignoraverit, ex virgine nasciturum Messiam, siquidem ex viri feminaeque congressu ortum trahentes quoque ex muliere nati, dici possunt. Hiob. 14, 1. Num autem iste error intolerabilior, quam Virginis Mariae, quæ cum tamē Angelus discrete nativitatem Messia ipsi annunciaret, tamen dubitabat: *quomodo futurum est illud, cum virum non cognoverim* Luc. 1, 34. Sed ne quidem necesse est, ad ejusmodi excusationem ut confugiamus. Optime enim ab omni prorsus errore, & impietatis periculo Heviam immunem facere possumus: Non quippe hæc nobis stat sententia, existimasse illam, Cainum ipsum esse virum illum Jehovah, potius censemus, ipsam, nativitatem filii hujus sui, primo partu editi, tanquam argumentum ac certissimum pignus respexisse, fore, ut suo tempore promissum de semine mulieris ipso implemento comprobaretur. Hunc ubi est enixa, comperit, Deum velle humanum genus, etiam sub peccato, conservatum & propagatum, quod cum perditum noller, in spem certam esse ingressa, futurum, ut liberatorem, ex muliere editum mitteret. Gal. 4, 4. Subscribimus omnino sententiæ præstantissimi Theologi, Herm. Witsii, quam ita proponit: *non asserimus, quod Cainum, pro ipso Messia amplexa mater sit. Verum in Caini nativitate argumentum præstandæ promissionis Dei, & stabilimentum fidei suæ, eam animadvertisse, opinamur, quod ista divinitus declaratum, & memoriæ consecratum voluit.* Oecon. fæd. L. IV.

c. l. §. 35. p. 573. Hacigitur in re singularem suam testabatur fidem. Moris enim erat inter sanctos priscae saeculi Patriarchas, ut ob accepta, vel sperata a clementissimo Numine, beneficia, opportunitatem quaererent, testimonia fidei edendi, quae extare voluerunt in nominibus, rebus nonnullis, praecipue autem liberis suis impositis; quorum tamen nominum significatio, non in subiecto ipso, quod ea fert, sed in objecto alio, ad quod illud certam relationem habere supponitur, quaerenda est. Unicum hujus exemplum in medium produxisse sufficiet. Istud est Mosis, filium suum vocantis אֱלִיעֶזֶר, *Eliezer auxilium Dei, vel Deus auxilium, scilicet meum.* Hujus denominationis ratio non est in subiecti ipsius qualitate, sed objecti alterius beneficio, cujus monumentum volebat esse, in sui filii nomine. Ita enim ipse, *quia Deus patris mei כְּעֹרִי אֱוִילִי auxilio fuit mihi, & eripuit me e gladio Pharaonis.* Exod. 18, 4. Eodem modo res se habuit cum Heva, quae, si evangelium ullo modo intellexit, & fide recepit, non potuit non, prima quaque oportunitate suae fidei confessionis monumentum impositione nominis Caini erigere.

Ratio nomenclationis Habelis.

§. IX. Etiam si Habelis respectu, nulla prorsus datur nomenclationis ratio expressa, qualem nomini Caini additam fuisse vidimus: expediet tamen quaedam de illa delibare. Hebraice scribitur הַבֶּל cum adspiratione, Graeci interpretes vero legunt Ἄβελ, hinc ejus absque adspiratione scriptio occasionem praebuit perverse ejus interpretationi per *dolorem, seu luctum*, derivantes ab הַבֶּל quod *luctum* denotat. Sic Eusebius praeparat. Evang. l. XI. c. 6. Ἄβελ ἐμνηστεύεται πένθους. Sed male. Vox הַבֶּל denotat *vanitatem*. Multas jam tradunt hic rationes multi, cur hoc nomine sit compellatus. Coraminiscuntur nonnulli, ex astrologorum situ fatum hujus filii sui luctuosissimum, parentes praevidisse, alii, eos per singularem revelationem divinam ejus violentam praesaguisse necem. Hoc uti citra sacri codicis auctoritatem fingitur, ita per se frivolum est illud. Nonnulli autem statuunt, hoc ei nomen post necem demum impositum: quae conjectura verò itidem sacris est contraria paginis. Optimam vero ingredimur

viam,

viam, adseverantes, hac nominis impositione doceri, quomodo parentes hominem in naturali suo, & per peccatum corrupto statu considerarint: eum videlicet, cum in eo, quod est ipse, tum in eo quod agit ex se, nihil aliud esse quam *vanitatem* meram, & omni quoque vanitati subiectum Rom. 8, 20. Tali modo habemus Protoplastos perditum felicitatis statum lugentes, deplorantes; peccati admissi convictos, penitentes, quales redimendos Protevangelium flagitat. Arrident nobis verba Jac. Altingii in h. l. *quod memoriale statueret denunciationum, quibus Deus post promulgatum Evangelium creaturam subiecit vanitati ad convictionem reorum hominum.*

§. X. Nobis historiae sacrae ordinem non turbantibus, ritus II.) *Ritus* quidam religiosi, ad protevangelium spectantes, considerandi *ve-religiosi, ex* niunt. Hi sunt sacrificia Caini & Habelis. Primos parentes *prot- quibus pa-* evangelii sensum probe intellexisse, fideque amplexos, ex *docu- ret, liberos* mentis insignibus probavimus. Quos omnem hanc rem suos quo- *Protoplasto-* que docuisse liberos, adeoque & hos Messiae, seminis mulieris, & *rum Prot-* salutis, per eum consequenda, cognitionem haud laruisse, ex *sa- evangelium* sacrificiis eorum constat. Haec, uti statim videbimus, nequaquam *intellexisse.* offerri potuissent, nisi cum manifesta ad Messiam, semen mulieris, relatione, per passiones aliquando & mortem, quod ad calcaneum, conterendum. Hinc certo concludere possumus, Adamum salutarem hanc doctrinam, liberis suis, non verbis modo instillasse, verum & eos ceremonias docuisse, quarum recto usu suam in Messiam fidem testarentur. Hoc & quosdam Judaeorum magistros veteres agnovisse, patet ex fictione ejusdem libri *secretorum*, quem ajunt, Adamum a Deo accepisse; ubi inter varia & hoc recensetur, ad Adami officium pertinuisse, ut posteros erudiret de Dei cognitione & cultu, vid. Witsii Miscell. Sacr. L. I. c. 16. §. 3.

§. XI. Objectioni vero, forte Adamum, aut ejus filios, *Origo sacri-* citra mandatum divinum, inventores sacrificiorum esse, hinc *co-sacrificiorum di-* rum fidem, nullum habere valorem, obviam ituri, originem *vina,* sacrificiorum divinam adferimus. Sacrificia absque divina institu-
B 3 tione,

tionem, humano oborta commento, apertam εθελοθρησκείας specie-
 ciem præ se ferunt; quod vero cultus genus abominatur Deus,
 quique eapropter a spiritu S. diserte damnatur. Math. 15, 9. Col.
 2, 22. 23. Non abominatur autem oblationem, sacrificium
 Habelis. Quodnam igitur luculentius Testimonium sacrificiorum
 originis divinæ? Deinde hoc patet ex sacrificiorum sine, qui non
 modo erat, gratum pro beneficiis acceptis animum testari, sed &
 cum Deo sædus initum confirmare, Deumve, peccatis offensum,
 typico modo istis reconciliare. Quis putaret, si primum illum
 finem & homo sibi sponte proponere posset, & duos posteriores
 fines citra Deum, ab homine ipso constitui posse. Hic ex se ipso
 non novit reconciliationis modum. Symbola, Christi mortem
 præfigurantia, uti mysterium continent, hominis ingenio imper-
 vium, & a Deo ipso revelatum, sic & ipsa a solo Deo instituta
 esse, res ipsa clamat. Hæc affirmant lineæ sacræ Pl. 25, 8. *Je-
 hovah docet, monstrat, peccatoribus viam.* Addere possemus ad-
 huc rationes pro nostra veritate, ab animalium discretione antedi-
 luviana desumptas, cum vero modo idem probent, eas omitimus.
 Restat autem indagare in tempus, jussu divino institutorum sacri-
 ficiorum. Ascendunt hic quidam Theologi ad aliud, supra Cai-
 ni illud atque Habelis sacrificium, quod omnium primum fuerit.
 Eriam si vero neque ejus mentio diserta in sacris extat, extare ta-
 men putant, unde colligi possit, jam in Paradiso illud oblatum
 fuisse, post verbum gratiæ in miserorum protoplastorum consolati-
 onem editum: ubi sacra refert historia, Deum fecisse Adamo &
 Evæ *tunicas pelliceas*, quibus eos amixerit Gen 3, 21. Has
 pelles animantibus detractas fuisse, cum sapientiæ divinæ magis
 sit conveniens, quam creatas, certo nobis persuademus. Pugnans
 autem multi fortissime, ex hoc vestitu minime fluere institutum
 sacrificiorum. Sed nos quærimus ex adversariis, si mactationis
 animalium nulla subfuerit ratio alia, quam amictus primorum paren-
 tum, an satis Deo videatur decorum, creaturam suam, animan-
 tem vivam, recenter productam, perdere mox, ut ex pelle ejus
 exigua parte animalis tegumenta pararet, quæ utique ex alia, sine
 sæde, materia, eadem facilitate procurare poterat, lana puta,
 pilisque

pilisque aut villis variarum bestiarum, vel etiam arborum fructumque fibris atque lanugine. Res ergo ipsa dictare videtur, hæc animantia mactata fuisse, non certe ut ipsorum caro vel sanguis humi putresceret, vel feris objiceretur, sed potius ut sacrificium ex iis fieret, ira volente Deo, quo gratiæ istud sædus promulgatum, sacramento hoc addito confirmaretur, & passiones Messiaë effigiarentur. Conveniunt hæc denique cum lege, quæ existat, Levit. 7, 8. *Sacerdos, qui offert holocausti victimam, habebit pellem ejus.* Addimus fœdera antiquitus, intervenientibus victimis, sancita fuisse, quale quid fœderi antiquo, prope radicem montis Sinai percusso, contigisse, optime observat Paulus Ebr. 9, 18-21. Ex his igitur prono alveo sequitur, evangelii primi manifestationi sacrificium, ab Adamo paratum, additum fuisse, Deo ipso mandante & præmonstrante, qua ratione victimam rite pararet, quo ita umbra mortis Christi, contemendi quod ad calcaneum, ipsi representaretur. Deus autem cum favoris ac gratiæ demonstratione Adamo, sacerdoti pellem mactatæ victimæ in pignus remissionis peccatorum & reconciliationis propter sponsonem Messiaë concessit, eidemque hanc peritiam indidit, ut inde sibi & conjugii suæ vestes conficeret. De sacrificio Adami atque tunicis pelliceis, præter commentatores, videri possunt Cloppenburgius *schol. sacrif. c. 2. §. 4. 5.* Braunius *de vestit. sacerdot. p. 12. it. p. 61-69.* Io. Helu. Willemer, & Io. Nuchterlein, quorum dissertationes repetitæ sunt theol. philol. T. I. p. 105-120.

§. XII. Nunc quasi e diverticulo in viam redeuntes, pro-
Cur HAbel
pius contemplemur Caini & HAbelis sacrificia, quod ad eorum Deo placue-
relationem ad Protevangelium. Verba historiographi sacri sunt rit, & non
Gen. 4, 4. וישע והיה אל הכל ואל מנחתו Et respexit Jehovah Cain.
ad HAbelem & ejus oblationem. Verbum שעה talem notat re-
spectum, seu aspectum, qui acquiescentiam quandam ac delecta-
tionem in se complectitur, ita Pl. 119, 117. Metaphora ab iis
est sumpta, qui oculorum nutu ac faciei conversione, munus sibi
acce-

acceptum esse, significant, aut, si displicet, faciem avertunt, nec in-
 tueri illud dignantur. Singularis igitur hic fuit amor Dei, quo
 HAbelem est dignatus, ac benigne ejus sacrificium acceptavit.
 Hanc vero Dei complacentiam ex sacrificio ipsi, ab HAbele, ob-
 lato, minime ortam esse, sed potius ex quodam personæ HAbeli-
 sis valore, ordo orationis, quem Moses observat, suadet. Dici-
 tur enim, Deum prius respexisse ad HAbelem, quam ejus sacrifici-
 um. Quinam vero erat valor ille? Explicat eum Paulus Hebr.
 II, 4. sc. fides, per quam justus fuit Habel. Et qui posset melius? Deus
 enim neque quantitatem, neque qualitatem rei oblatae aestimat, qua
 non indiget, sed devotionem fidemque offerentis, quæ ei placet.
 Emphaticè idcirco refert Moses: respexit Deus ad HAbelem, i. e.
 ad ejus cor, & in corde ejus fidem, deinde respexit ad munus,
 tali corde & fide oblatum: non vero respexit ad Cainum, ejus-
 modi nempe corde & fide non gaudentem, proinde nec respexit
 ad ejus munus. Fidem igitur in Abele extitisse maxime clare-
 scit, sine ea enim est impossibile, placere Deo, aut grata præstare.
 Hebr. II, 6. Peccatorem, Numen sanctissimum, cum voluptate
 atque oblectamento nunquam respicere potest, nisi in Christo,
 & ejus quidem indutum justitia, quæ justitia est fidei, per quam
 peccata nostra coram Deo teguntur. Cum igitur ceu talem re-
 spexit Deus HAbelem & ejus sacrificium, fidem in Messiam, in
 protevangelio promissum, adfuisse, abunde patet.

*Quid sit
 istud respi-
 cere Dei.*

§. XIII. Quando autem per illud *to respicere*, Deus fa-
 vorem suum HAbeli declaravit, unde ipse cognoscere potuerit, sa-
 crificium ipsi esse acceptum, contra Cainum animadvertere, mu-
 nus suum minus placere, non sine ratione quæritur, undenam ip-
 sis illud innotuerit? Signo aliquo externo, in sensus incurrente, id
 utrique demonstratum esse, inde apparet, quoniam illo conspecto,
 diversi effectus in utrisque illico sunt exorti: in HAbele sine dubio
 acquiescentia & lætitia, in Caino indignatio & pudor, unde ab il-
 lo tempore odium in fratrem concepit, ac truculentum, de ipso
 perimendo, consilium secum agitare cepit. Generatim hoc Pau-
 lus innuit, dicens: *Deum testimonium præbuisse èπι τοις δόξοις
 αύου*

avrs super donis ipsius, Habelis sc. Hebr. II, 4. igitur externum ali-
quod signum adfuisse oportet, quo Deus declaravit, se sacrificium
Habelis cum gratia accipere. Illud autem per ignem, cœlitus de-
missum, qui sacrificium Habelis incenderit, combusserit, inque
cineres totum converterit, ut statuamus, multa sunt quæ suadent.
Hoc partim ex formula loquendi æquipollenti, & huc apprime spe-
ctanti, partim exemplis probari posse, reor. Notissima est illa
phrasis *respondendi* in negotio sacrificiorum, ab ævo maxime usi-
tata, qua Deus in fide offerentibus *respondisse* dicitur, h. e. sibi ea
placere, restatum dedisse. Manifestus in hanc rem est locus 1.
Reg. 18; 24. in lite illa, inter Eliam prophetam & sacerdotes Baa-
lis, igne cœlitus descensuro & victimas consumturo, prout inter
litigantes convenerat, decidenda. *Vos invocabitis*, inquit, *nomen*
Dei vestri, & ego invocabo nomen Jehova, eritque Deus, qui re-
sponderit igne coll. vers. 26. Quo factò, Eliæ sacrificium igne,
cœlitus ruente, conflagravit v. 38. Vbi igitur Deus ita igne respon-
dit, cum favore ad illius holocaustum respexit. Ad hæc plena est
exemplorum hujusmodi *ἐμπροσμων* vetustas. Tali enim combu-
stione gavisa fuerunt sacrificia *Aaronis*, Levit. 9, 24. *Gideonis* Jud.
6, 21. *Manoæ* c. 13, 20. Quodsi igitur Deus sequentibus tempo-
ribus, constantissime hoc signo approbationis fuit usus, quidni di-
camus, eum a rerum quoque primordiis in simili *περισσας* idem
signum adhibere voluisse. Hinc recte omnino *Theodotio* vocem
ψηη in loco nostro convertit, *καὶ ἐπευρίσσε*.

§. XIV. Sacrificia uti omnia, a sanctis oblata, Messiam pa-
tientem vivis depingunt coloribus, sic & hæc sacrificii *ἐμπροσ-* *Mysterium*
μος duplex mysterium exhibere erat aptus. Ex una parte, *ejus*
solum ceu igne justitiæ atque iræ divini absumtum representando,
ex altera, divini igne amoris atque zeli flagrantem. Prius quod
attinet, ubi Moses Deum, tanquam peccatorum vindicem, Israëli-
tis in terrorem proponit: *Cavete*, inquit, *nam Deus vester est ignis*
consumens, *Deus Zelotes* Deur. 4, 23. 24. Paulo ante enim vers.
15, Moses Israëli in memoriam revocarat, Deum in Sinai, ex me-
dio ignis, legem suam ipsis publicasse. Quid jam ignis ille sibi ve-

lit, hic explicat. Quando igitur Habel, & sequentium temporum fideles, conspiciebant ignem cœlitis demissum, sacrificium depascentem, suo, seu reorum, loco oblatum, facile inde colligere poterunt, quam horrendum in modum ira divina adversus peccatum exardescat: Messiam itaque mediatorem, qui vicem nostram subierit, hujus iræ divinæ ac justitiæ severæ flamma, totum confectum iri, adeo ut vis ejus veluti *testis exaresceret* Ps. 22, 16. Uti autem ignis cœlestis non tantum ex ira comburit, sed etiam ex amore calefacit, quo respectu ignis Spiritus S. emblema est, Act. 2, 3. Sic ignis ille sacrificia non tantum comburebat, sed simul ea incendendo, grata Deo faciebat. *Levit. 10, 1.* legimus, Nadabum & Elihu igne absumtos esse, quoniam ignem peregrinum intulerant. Ignis ergo ille, Habelis sacrificium sanctificans, symbolum erat Spiritus illius æterni, per quem Christus se Deo inculpatum obtulit, ad purificandas conscientias ab operibus mortuis, uti Paulus, ad ignem altaris alludens, loquitur *Hebr. 9, 14.* Ille enim spiritus in eo flammam amoris atque zeli pro domo Dei excitavit, quam tandem consumtus fuit. Quæ ratio est, quare Deus sacrificium Christi tanti habuit, ut iram in humanum genus accensam posuerit, eidemque reconciliari voluerit *Luc. 2, 14.* *Rom. 5, 9. 10.* *Col. 1, 19. 20.* Hoc igitur Habelis sacrificio veritates, in prot-evangelio latentes, insigniter fuerunt illustratæ, sc. reconciliacionem hominis peccatoris cum Deo fieri non posse, nisi per & propter Messiam, qui quoniam tanquam semen sanctificans, insons atque omnis peccati expers, mortem aditurus, ac igne iræ divinæ consumendus esset, inimicitiam illam inter Deum & hominem, peccatum sublaturum ac pacem redacturum esse, ut hinc Deus & ipsi, & quorum personam representabat, vultum serenum de novo obvertere possit.

*Præstantia
fidei Habelis
præ Caini.*

§. XV. Cum itaque Deus minime ad Cainum nec ejus munus respexit, non abs re erit, in valorem utriusque fidei inquirere. Cainum saltem credere videri voluisse Deum creatorem, eumque conservatorem, ex oblato ejus munere est concludendum: Minime vero de peccati noxa, nec de modo liberationis a peccato,
per

per semen mulieris, juxta primam promissionem, cogitasse, ex eventu oblationis ejus patet. Habellem vero haec omnia credidisse, iidem eventus docuit. Porro fides Habelis fuit salutaris Spiritus S. in animo ipsius effectus, adducens eum, ad sua quaeque abneganda, totum se soli Deo tradendum, & ab ipsius gratia, quavis necessaria expectanda. Caini vero fides, in quantum ea, veritatibus quibusdam fundamentalibus assensum praebat, erat effectus naturae, & in quantum illa, neglecto verbo revelationis, viam, ad Deum appropinquandi pandebat, causa fuit, ad Deum cum sacrificio accedere, vana cum persuasione, Deo illud ex opere quasi operato, placiturum, in tantum effectus fuit maligni spiritus I Joh. 3, 12. Fides denique Habelis erat viva, vi cujus actiones rectas & justas exerebat Matth. 23, 35. Caini autem modo nudus assensus, divinis quibusdam veritatibus praestitus, omnis igitur regenerationis plane expers. Deo *καρποφύωσεν* haec neutiquam erant abscondita, hinc nec ipsi persona ejus, nec oblatio placuit. Placuit vero Habel Deo ob hanc singularem fidem. Dicit itaque Apostolus Hebr. II, 4. *Habelem loqui per fidem suam, etiam adhuc mortuum.* (non referimus verba *δι' ἑωυτοῦ* ad *ἑωυτοῦ*, cum Syro, sed ad *παισιν*, per quam loquitur, quoniam sanae Theologiae magis est conveniens.). Sic dicti apostolici sensus erit: Habelis exemplum in hunc usque diem, nobis ad imitationem proponi, ut nempe inde discant omnes vere credentes, solam fidem nos Deo commendare, operum nostrorum dignitatem esse nullam, nisi quam ex fide & gratia Dei consequantur.

§. XVI. Ordo, quem scriptor sacer observat, nunc nos *Fides paren-*
 ducit ad impositionem nominis Sethi. Uti jamdum Adamus suam *tum in dvo-*
 ostenderit fidem in nomenclatione Hevae, haec in illa Caini, sic *πατρὸς*
 ambo in nomine Sethi. Verba scriptoris sacri sunt: *וַתֵּלֶד בֶּן* *Sethi.*
וַתִּקְרָא אֹתוֹ שֵׁם שֶׁת כִּי שֵׁת לִי אֱלֹהִים זָרַע אַחֵר תַּחַת הַבֵּל כִּי
קִין הָרַגוּ. *Et peperit filium, & vocavit nomen ejus Seth: Nam*
posuit mihi Deus semen alterum loco Habelis, quem occidit
Cain. Gen. 4, 25. Evam hic nomen imposuisse, liquet ex verbo
וַתִּקְרָא. Liberos *ὀνομαδεύει* non solius fuit Patris, sed

utriusque parentis. Negandum tamen non est. sæpe sæpius matres liberis suis dedisse nomina; in medium adducere possumus exempla Leæ & Rachelis, uxorū Iſaaci, Hannæ, matris Samuelis, item aliarum. Ex utriusque autem parentis Adami & Hevæ consensu Setho nomen impertitum fuisse, colligi potest ex Gen. 5, 3. Derivatur nomen שֵׁט a radice שָׂט *ponere, firmare, fundare*, ut alii fundamenti instar substernatur, conf. Esa. 26, 1. Inde vertunt nonnulli *fundamentum*, quippe constat, ædificiorum fundamenta שֵׁטוֹ apud Hebræos ab hac radice arcessi. Pl. II, 3. Sic Sethus foret quasi fundamentum, in locum occisi Habelis substitutum; ex cujus traduce linea sancta propagaretur, & suo tempore Messias nasceretur. Hoc Heva indicat, hujus adpellationis reddit rationem: *quia posuit mihi Deus semen alterum pro Habele*. His verbis respicit utique ad Habelem, qui ad semen mulieris sanctificatum spectabat, quò de spem ingentem conceperant parentes, fore ut illud propagaret, simulque doctrinam gratiæ, ipsi traditam, ad posteros transmitteret. Sed actum videbatur de ecclesiæ incrementis, illo, a Caino cruenta cæde sublato. Verum enim vero, ubi jam alius, singulari Dei gratia, filius, post prioris necem nascitur, spes postliminio nova exoritur; velle clementissimum numen, in illo recens edito filio, ecclesiam restaurare suam, in quo & semine ejus ratas faceret omnes Testamenti gratiæ suæ cogitationes. Hac igitur spe plena pia mater, dum filium teneris ulnis excipit, nomen Sethi ipsi imponit, fiduciam suam, prophetico quasi spiritu declarans, eum Habelis locum supplementurum, non solum lineam sanctam propagando, verum etiam ratione pietatis, causata, *quia posuit mihi Deus semen alterum pro Habele*.

Non Heva
in Setho
Messiam in-
tellexit.

§. XVII. In propatulo est, Hevam hunc filium suum *Semen* appellando, respicere ad promissionis verbum, atque ita simul innuit, quantam sibi salutem ex aliquo posterorum ejus, ex quibus semen illud eximium proditurum erat, promittat, qui nempe in certamen cum serpente veteratore descensurus, eundemque omni sua potestate exuturus esset. Vox enim שֵׁט *Semen* uti de pluri-

bus,

bus, ex eadem progenie procreatis, ita speciatim de unico homine usurpatur. Quo sensu Paulus promissionem Dei, Abrahamo factam Gen. 22, 18. *in semine ejus benedicendas omnes gentes terra*, de uno i. e. Christo interpretatur Gal. 3, 16. Ita ergo primo sensu filium suum feminis notione denotat, ita tamen ut deinde respiciat, ad semen, q. e. hujus filii posteros, quo sensu vox זרע adhibetur Esa. 59, 21. e quibus per seriem quandam, hoc illustre Semen mulieris, domitor atque victor serpentis promissus nasceretur, & semen posteritatis sanctæ. Adhæc notavit magnus ille, dum viveret, literaturæ arabicæ stator, *Schultensius* ad Job. 8, 19. cujus etiam sententiam sequitur cel. *Venema* diss. ad sac. Script. V. & N. T. T. I. P. I. p. 14. 15. אהר זרע converti posse per semen *nobile*, imo *nobilissimum*. Rationem suæ interpretationis repetit ex lingua arabica, in qua אהר significat, *nobili stirpe natus & ingenuus fuit*, unde אהר liber, non servus, liberalibus natus parentibus, quo de videri potest *Goli*us lex. arab. p. 590. ad quam radicem vocem ebræam אהר referre possumus, quo insigniuntur nomine, qui generosis & prælustribus orti sunt parentibus, qui etiam כני הרים dicuntur. Significatus hic vocis אהר commode aptari potest illis Pf. 109, 8. *munus ejus accipiat אהר* alius, melior sc. ac nobilior. In hunc sensum ubi verba accipimus, significaretur, prolem, quam enixa esset, fore *nobilissimam* indole ac virtute, meliorem ipso Habelæ, violenta morte intercepto, ut posteritatem relinquere non potuerit, quod omnino facturus esset *Sethus*, qui positus sit, ut persisteret, ac lineæ sanctæ propagator esset. Judæi pariter doctores mysterium aliquod in verbis Hevæ quærunt, per זרע respici ad semen, in Protevangelio nominatum, per אהר aliud, ad ipsius ortum, ex sublimiori loco, cælesti se-oriturum esse. Ex R. *Meir*, B. *Gabbai*, qui verba ex R. *Tanchuma* adducit, id ipsum demonstratum dedit *Rhenferdius* opp. philol. p. 172. 173.

§. XVIII. Messiam spiritualem ac cælestem illum Sethum, *Nomen Sethi* per hunc ostrum, suo modo representari potuisse, docet conv. *Messia ipsi* nientia nominis Sethi, *Messia ipsi aptum*. Hic in Protevangelio a *aprum*.

Deo patre suo *positus* est serpentis inimicus & contritor, Gen. 3, 15. Denotatur id eodem verbo, a quo nomen נשן originem trahit: Ecce נשן ponam inimicitiam. Positus porro ille dicitur *fundamentum*, uti Jesai 28, 16. ipse Deus: *Ecco ego fundamentum posui in Zion lapidem, lapidem probationis, angularem pretiosum, foundationem fundatissimam.* Idem de Christo prædicat in N. T. Petrus 1. Epist. 2, 6. ubi adhibetur verbum græcum ῥῆγμα pono, a unde *Seris*, quod cum Hebræo נשן , & inde derivato נשן , apprime convenit. Sic etiam Paulus dicit: *Deus cum ἔδῃς posuit heredem omnium* Heb. 1, 2. uti eodem Paulo citante, *Actor.* 13, 47. ex *Esai 49. 6. redemæ se posui te, ut lux sis gentium, quem & πρωτόγεννητόν proposuit placamentum in sanguine suo.* Rom. 3, 25.

Spiritualis
præfigura-
tio.

§. XIX. Adhæc meretur Sethus fundamentum dici, vere enim nomen & òmen habuit, adeo ut vel ipsum ecclesie fundamentum, a Deo positum sensu haud inepto nominari queat. Hoc enim duplici ratione fuit, partim generatione, partim prædicatione sua, siquidem non modo per se sanctus existit, seque totum virtutis studio dedit, uti de eo deprædicat *Iosephus Antiqu.* L. I. c. 2. *Cum ipse, inquit, vir optimus evasisset, etiam nepotes sui similes post se reliquit.* Cujus rei exemplum in filio ipsius Enoch est visum. Erat ita quasi novum germen factus, & novæ stirpis filiorum Dei propago. Resurgebat cum eo ecclesia, qui per Habelis mortem videbatur deleta. Sub ejus ductu sacrum contra serpentis semen redintegratur bellum, & ejus prædicationi, de fide in Messiam, tota illius temporis ecclesia fuit superstructa. Tunc enim temporis ceptum est, *invocari nomen Jehovah* Gen. 4, 26. Considerandus itaque Sethus est, ut Apostoli, qui hoc sensu *fundamentum* Ephes. 2, 20. Apoc. 21, 14. & *columnæ* audiunt Gal. 2, 9. non vero ratione personæ, aut meritorum suorum, sed solummodo ministerii sui, quo non tantum, Christum unicum ecclesie *fundamentum* prædicant, sed & ponunt tanquam *fundamentum principale.* Talem ubi suo tempore Sethus sese gessit, in illum hic titulus eo magis quadrat, cum præterea ex ipso, tanquam parente, ex posteris ejus, Messias, caput atque *funda-*

fundamentum Ecclesiae primum, quod Deus ex hoc Setho olim erat positurus, progerminaturus esset. Hinc Lucas Christi genealogiam ad Sethum, Adami filium, piorum progenitorem reducit, c. 3, 38. Ne quid dicamus, Sethum tanquam insignem typum Christi spectari posse.

§. XX. Accedimus tandem ad eventus quosdam, quibus III) *Eventus quidam*, singularis Dei intervenit providentia, quo mortis Christi & contus quidam, sequentis gloriae essent representamina, quibusque credentes certi ad *Pro-* *spectantes.* *evangelium* & quid post hanc vitam expectare haberent. Horum 1) *revo-* *speculantes.* *camus* mortem cruentam Habelis, 2) translationem Henoehi in caelum. Habelem primum fuisse, qui ex hominibus e vita fuerit ereptus, statuimus. Primo enim sacer codex nullius mortem ante Habelis fecit mentionem, deinde vita tum temporis viventium erat maxime diuturna, ut fere generatim dicere possimus, istam semper centum & triginta annos transcendisse. Neminem enim habemus horum numero annorum inferiorem, nisi Habelem violenta morte praeceptum. Hoc igitur supposito, cum haec caedes a Caino in fratrem patrata, vulgo illigetur anno Mundi CXXIX, primus ex vita decedentium est purandus. Sed quod vel maxime attentionem mereretur, pius ille Habel, uti fidem suam, in futuram mortem feminis mulieris sacrificium cruentum offerendo, prodidit, ita etiam hujus adumbratio luculenta in ipsius morte violenta exstitit. Innocentem ipsum, & quidem pro causa Dei, mortem subisse testatur Paulus, Ebr. 11, 4. coll. Math. 23, 35. Mors etiam temporalis interminata est, Gen. 2, 17. coll. 3, 19. cum autem causa mortis Christi peccati effectus tollantur, circa mortem Habelis sua providentia Deus ita versatus est, ut in illa typus aliquis mortis Christi conspiceretur, sicque credentes persuaderentur, morti vim atque aculeum suum esse ademptum, ac per illam sibi aditum ad sedes caelestes dari. Habel violentis manibus fratris sui Caini cecidit, Judaei fratricidae, imaginem Caini gerentes, Christum morte afficiendum curarunt. Deus Habeli testimonium innocentiae ac justitiae dedit, Christus uti per omnem vitam

vitam sceleris purus est inventus, ita pariter Deus non una ratione innocentiam ipsius est testatus.

*Habelem ty-
pum Christi
fuisse, ulte-
rius urge-
tur.*

§. XXI. Plane tandem accedit veritati nostra conjectura, in auxilium vocantes volumina sacra Gen. 4, 10. & Hebr. 11, 4, 12, 24. Habel dicitur locutus per sanguinem suum post mortem. Hic oppositio instituitur inter sanguinem Christi atque Habelis, illiusque præ hujus celebratur præstantia, tanquam potiora loquentis illo Habelis. Loquitur Habelis sanguis post ejus mortem, quatenus a fratre effusus postulat vindictam a Deo. Sic enim clamant istæ martyrum animæ sub altari in cælo Apoc. 6, 9, 10. Et cum *ἐτι* adhuc loquitur, vindictam inelamat & minas omnibus, Caini viam insistentibus. Hoc ipse affirmat Christus Matth. 23, 35. *σεῖ* vertens ad Judæos. Sanguis vero Christi a Judæis violenta etiam morte necati, potiora ipsis illis Judæis loquitur, gratiam nempe & reconciliationem, si scilicet vera fide ac pœnitentia ad Christum se convertant. Est igitur typus Christi, quem exhibet Habel, in aperto. Comparatur enim clamor sanguinis Habelis cum Christi. Hic quidem clamat misericordiam remissionemque omnium peccatorum, sed respicientibus, non respicientibus e contrario justitiam vindicatricem, ut Habelis. Fere nobiscum sentit Chryostomus Homil. LXX. *ἐβόησε καὶ τὸ αἷμα τῆς Ἄβελ, βοᾷ καὶ τὸ αἷμα Χριστοῦ, ἀλλ' ἐκενοῖ μὲν βοᾷ ἐν τυγχανόν, τὸ δὲ βοᾷ ἰλασμόν φέρων τῷ κόσμῳ. Clamavit sanguis Habelis, clamat etiam sanguis Christi. At ille quidem clamat interpellans, hic vero clamat reconciliationem mundo afferens. Tandem plane eodem loco illum deprædicat Christi *ἐν ρησὶ καὶ τῶν ἁγίων Ἄβελ πολλὰς τῶν Χριστοῦ εἰκόνων δεξάμενον ὡς περὶ γὰρ ὁ Σωτὴρ &c. Invenio enim Habelem, in multis Christi, imaginem recepisse. Quemadmodum enim servator eorum, qui post legem renovantur, dux & primus justus est, ita etiam veterum hominum dux justitiæ Habel est. Salvatoris sanguis totius terrarum orbis schola est &c.**

*Alter even-
tus in Eno-
cho.*

§. XXII. Alter eventus nobis depingitur in Enocho, summa fide Protevangelii veritates amplectente, ita ut ex illo discamus, quinam fructus credentibus post hanc vitam maneant. Pau-
eis

cis historiam Henochi Moses complexus est. Gen. 5, 22. 24. Plu- *Ejus nomen*
ribus vero dilucidavit Paulus Hebr. 11, 5. tandem prophetiam *& munus.*
quoque ejus non perituris mandavit chartis Apostolus Judas
Thaddæus in epist. sua vers. 14. 15. Nomen ejus est הֲנוֹךְ, &
derivatur a הֲנִיךְ, *μῦθεῖν*, initiare, consecrare. Denorat igitur *con-*
secratum, initiatum. Ad quam vero rem consecratum existima-
bimus? sine dubio ad obeundum munus sacrum. Hinc & vatem
egit, quod Judas testatur: *προεφητευσεν καὶ ἔβδωκεν ἅπλο* 'Αδὰμ
Ἐνωχ, *prophetauit septimus ab Adam Enochus: dicens ecce! venit*
Dominus cum sanctis millibus suis, ut ferat judicium contra omnes.
Ipsi quoque Hebræorum magistri, Henochum pro summo habue-
runt propheta, ut adseverare nulli vereantur, in excellentiori
ipsum gradu fuisse Mose & Elia. Imo nominant eum Me-
tatron, quo nomine alias insigniunt Angelum, qui in Codice
sacro Angelus faciei dicitur. Sic legitur in Thargum Ionathanis
de hoc Henoch, & *vocatum fuit ejus nomen מטטרון ספרא רבא*
Metatron, scriba magnus. His vero missis, non male hoc munus
convenit cum ipsius nomine. Præterea cum Henochus nobis or-
dine septimus recensetur, non est putandum, illum inter omnes
omnino homines septimum existisse, potius septimum in Patriar-
charum linea. Sic enim referuntur 1) Adam 2) Seth 3) Enoch,
4) Cenan 5) Mahaleel 6) Jared 7) Henoch. Judæi in numero
septenario, quo Deum delectari judicant, mysterium quarunt,
talemque præterea inveniunt in Mose, septimo ab Abrahamo, &
Pineafo, septimo a Jacobo, quo de videri potest *Rhenferdius* opp. p.
718. 723. Non alienus est ab hac observatione *Augustinus de civit.*
Dei l. 15. c. 10. Septimus, inquit, ab Adam natus est Enoch, qui
interpretatur, dedicatio, sed ipse est ille translatus, qui placuit
Deo, & insigni numero in ordine generationum, quo sabbatum
consecratum est, Septimo scilicet ab Adam. Præterea verbum הֲנִיךְ
dedicavit, initiavit, de iis rebus personisve, quæ ad sacrum quendam
usum destinantur, usurpatur. Ita Salomo Prov. 22, 6. הֲנִיךְ *Ini-*
tia puerum pro ratione viæ ipsius, quo significatur, animum pueri
mature primis veritatum rudimentis imbuendum esse, quo pia
animi observantia se Deo dedat. Hoc in nostro utique obtinuit

Henocho, qui vera Dei cognitione timoreque a parentibus imbutus, seque ipsum a perdita hominum istius ævi colluvie dissociatum, Deo tradens, *initiatum* Dei fuit, i. e. ei sacer & devotus, ut nempe tanquam propheta Dei, seriis exhortationibus ac sancta vita impios Cainitas ad meliorem frugem revocaret, & si in prostrata vita ratione absque spe ulla emendationis pergerent, terribilia Dei judicia, brevi imminetia, ipsis ob animum poneret.

*Quid deno-
ret ejus am-
bulatio cum
Deo*

§. XXIII. Optimum Moses Henocho tribuit encomium, de eo referens, יְהִי לְךָ הַנֶּחֱדָה אֶת הָאֱלֹהִים, *ambulavit Henochus* *bulatio cum Deo*. Judæi in sole meridiano haud raro cæcipientes, his verbis moti, modo ipsum in Astronomum convertunt, modo infantem fingunt, alterius nutu ducendum & regendum. R. *Salomo Isaacides* ipsi levitatis & inconstantia labem inurit, quorum verba producit *Heideggerus* hist. parr. exere. 9. §. 3. Ejusdem furfuris est opinatio *Bolduci*, cujus animo quoniam forsitan rasi capite obverfabantur, & ne illustre exemplum institutis religiosi ex eana antiquitate deesset, ipsum in monachum, quem appellant, transformavit. Sed ut in ineptis istis commentis discutiendis tempus perdamus, instituti nostri ratio non patitur: enarrasse sufficit. Præstat ex sacris eruere, quid sit *ambulare cum Deo*. In genere vitam alicujus, quam agit sanctam, notat, in specie, munus sanctum, quod quis obit. Priori significato, designat idem ac *ambulare coram Deo & ejus facie*, Gen. 17, 1. 24, 40. qua *græcos* Spiritus S. piæ, sanctæ & inculpatæ vitæ studium exprimit. Henocho igitur in perfectiones Dei jugiter est intuitus, easque suarum actionum normam proposuit, omnem porro vitæ rationem ad legem ipsius componere annisus, ad quod vi protevangeliæ se obstructum esse, non ignorabat. Persuafus, Deum esse sanctum, etiam ut sanctus esset, allaboravit. Lev. 11, 44-45. coll. 1 Petr. 1, 15. 16. Tale sanctum institutum breviter, sed nervose complectitur *Assaphus* Ps. 73, 23. *Ego jugiter sum tecum, prehendisti manum dextram meam, consilio tuo deduc me, ut postmodum in gloriam me recipiar.* Qualis ambulatio cum Deo quoniam fidelibus omnibus erat communis, credimus adhuc aliquid specialius respectu Henochi

nochi denotari, quo hac in re illis præcelluisse, dici possit. Non autem vestigia Clerici premimus, illud **את אלהים** cum *Angelis* interpretantis, quippe Apostolus non *Angelos*, diserte vero *Deum* indicat. Vsurpatur autem hæc phrasid aliquando de sacerdotibus & prophetis, uti 1 Sam. 2, 30. Mal. 2, 6. quibuscum ceu fidis servus Deus in apparitionibus & colloquiis familiariter conversaretur, ut opus suum in nomine ipsius apud populum peragerent. Hæc phrasid igitur per excellentiam, *sacrum aliquod munus agere*, indigitat. Hinc Henochum prophetam, & sacerdotem Dei fuisse, prædicasse verbum divinum, concludimus. Summa quoque cum fide & constantia *ambulavit cum Deo*, quod non tantum Apostolus indicat, eum per fidem ambulasse, sed et quod Philologi notant, conjugatio Hitpahel, legimus enim **התהלך** significationem habet frequentativam, ut secundum *Glossum* Philol. Sacr. l. 3. Tract. 2. sit interpretandum: *ambulavit continenter cum Deo*, h. e. *inquit, perseveranti fide & cordis integritate Deum coluit*. Non igitur malitia sui seculi depravatus est, sed fide inconcussa Deum ex præscripto ejus est veneratus, eumque ducem secutus, vid. Hebr. 11, 5. Ecclesiast. 44, 16.

§. XXIV. Talis igitur cum esset Henochus, pergit Mo *Raptus Hoes* de eo referre, **ואינו כי לקח אתו אלהים** & *non amplius nochi. ille, quia sumit cum Deo*. Ex hac relatione multi Judæorum colligunt, Henochum mortuum esse, partim quia hæc loquendi formula de alicujus morte adhiberi solet, uti Ps. 37, 36. ubi mortem impii descripturus, *præterit*, inquit, & *ecce, אינו non amplius ille*, deinde sequens verbum **לקח** de iis quoque sumitur, qui per mortem e terra viventium abripiuntur Ezech. 24, 16. 18. 1 Reg. 19, 4. & Jon. 4, 3. Sed diversæ rationes prohibent, quo minus huic sententiæ subscribamus. Si 1) sacer scriptor voluisset mortem Henochi indicare, iisdem usus fuisset phrasibus, quibus de omnium superiorum patriarcharum morte, De quovis enim horum diserte dicit, fuisse *mortuum*. Hujus igitur immutatione phrasæ, aliud singulare Henocho evenisse

procul dubio denotare voluit. 2) Hæc verba pro nexu cum antecedentibus, spectantur tanquam consequens ambulationis ejus cum Deo, ac eximium præmium ejusdem sanctitatis, quale vero in morte eeu peccati stipendio minime reperitur, aperrissime autem si cum Mose confitemur: ille non amplius repertus fuit in terra, quoniam abstulit eum Deus. 3) Ipse Paulus expressis verbis testatur, Henochum non vidisse mortem. Hinc securi interpretamur loquendi formulam אִינְנו, non de morte, sed potius de absentia. Sic adhibetur de eo, qui non amplius existit, neque conspicitur inter homines hoc vel illo in loco. Exemplum habemus in Simeone, qui obses in Ægypto erat relictus, Simeon אִינְנו non est, vel non adest. Gen. 42. 36. Deus, ubi in gratia sua se homini non videndum præbet, dicitur אִינְנו & non ille, Job. 23, 8. Existit itaque adhuc certissime Henochus, sed non inter homines, ejus & ratio additur, כִּי לָקַח אֹתוֹ אֱלֹהִים quia adsumpsit eum Deus. Verbum לקח adhibetur etiam sepe de translatione viventis in statum cælestem. Liquido hoc evincitur, non modo in genere, ex ejus usu communi, uti Pl. 18, 17. 49, 16. 73, 24. sed & in specie de Elia in cælos assumpto 2Reg. 2, 3. 5. 9. & 10. ubi verbum לקח quater repetitur. Ex his jam rationibus, cum primum ex usu verbi לקח colligimus, hic non agi de morte corporis Henochi, sed ejus vivi in cælum translatione. Ubi autem negamus mortem Henochi supervenisse, non excludimus mutationem paulo ante ejus translationem. Alias contradiceremus axiomati Paulino: mortem esse peccati abolitionem, carnemque & sanguinem regnum Dei hereditario jure adire non posse. 1Cor. 15, 50. Statuimus igitur, aliquid morti simile Henochi evenisse, scilicet quale quid illis obringer, quos dies ultimus superstites inveniet, exuendo corruptibilem naturam: quæ ipsa illa caro & sanguis est, quam Paulus a regno Dei excludit 1Cor. 15, 51. 53. 54. Quod & jam per transennam adspexisse videntur R. Menachem & Zohar in Gen. 5, Assumptum fuisse Henochum, veluti Eliam posse, in turbine, eumque exutum corporali suo habitaculo, ac superindutum cælesti.

§. XXV. Omnibus ex hisce, certissimam fidem atque *Scopus & spem*, primorum concludimus patrum, quam de vita aeterna ha-
usus illius
 fuerunt. Non enim tantum bonis temporalibus illos replevit Deus, *assumptionis.*
 sed etiam hac in vita justificavit, sanctificavit, & post hoc vitae cur-
 riculum gloriae participes fecit aeternae. Ratio est in aperto. Erant
 credentes in semen mulieris promissum, cujus virtute patens in
 caelum via ipsis recludenda erat. Hanc maxime salutarem verita-
 tem, Numen divinum ipsis extra omnem dubitationis aleam pon-
 nit, Henochum palam de terra in sedem caelestem rapiendo. Ta-
 le exemplum ut ederetur illa tempestate, qua impietas & secu-
 ritas carnalis maxime invalescebat, erat necessarium, quo singuli
 cognoscerent, pios atque sanctos deo esse curae, speciatim creden-
 tes in semen mulieris intelligerent, quid per peccatum esset amif-
 sum, quidque per promissum sospitorem expectare possint, quae
 nitide complectitur *Heideggerus* in hist. patriarch. Exercit. IX. §. 13.
 Sed alios praeter ea fines hujus mirandi *Φανουενης* indicare possumus.
 Ipso illo omnes tum temporis Patres de immortalitate animae con-
 vincebantur, quamobrem *Tertullianus* de resurrectione carnis c.
 58. Henochum *candidatum immortalitatis* nominat. Porro doce-
 bantur, corpus ipsorum mortuum, inque cineres redactum, &
 quidem *idem numero* excitatum ac ad aeternam vitam revocatum iri.
 Eodem enim corpore, quod in mortalitate hac circumtulit Heno-
 chus, translatus est in caelum, sed par est ratio omnium fidelium.
 Denique Deus significavit, nulli fidelium caelum clausum esse, &
 jam tum ita adaptatum, ut eos quod ad corpus, & quod ad ani-
 mam recipere valeret. Hoc uti per omnia Ecclesiae tempora con-
 stare debebat, sic jam sub promissione, non obstante peccati reatu,
 actu nondum expiato, assumpsit Henochum, Eliam deinceps sub
 lege, Christum denique sub Evangelio. Omnibus itaque Oecono-
 miae gratiae temporibus, & quidem tempore apertissimo, quando
 nempe impietates haeresesque praevalebant, fidem futurae vitae vel
 negantes vel quassantes, documentum insigne momentosissima hujus
 veritatis est datum. Henochi enim tempore universalis religionis
 omnis contentus, securitas carnalis, & libido, quidvis impune fa-
 ciendi, in orbe regnavit. Eliae, idololatria in Israele grassaba-
 tur.

tur. Christi vero ætate superstitio & studium propriam quærendi iustitiam summas fere vires ceperat, alii cum sadducæis, resurrectionem carnis & vitam æternam negantibus, fundamenta omnis religionis subvertebant.

*Christi per
Henochum
præfigura-
tio.*

§. XXVI. Denique hac ipsa Henochi translatione, Deus sapientissime Christi futuram in cælum assumptionem præfigurare voluit. Quemadmodum Habel occisus insignis Christi exinaniti typus exstitit. Sic Henochus assumptus illius exaltati præcellentissima apparet figura. Inter typum & antitypum maxima intercedit analogia, ratione nominis, muneris, conversationis & assumptionis præcipue. Facile ea, quæ jamdum de Henochæ asseruimus, ad Christum applicari possunt, ubi via sensus typici erit monstrata. Nolumus autem hæc ita accipi, ac si nullum inter utrumque discrimen intercesserit. Duo tantum notamus, ex quibus differentia apparet. Henochus nulla sua virtute, aut Dei potentia, soliusque Christi merito, Christus autem propria ascendit potentia, & jure duplici, quod habuit cum ut Deus, tum ut Mediator, cælum, tanquam suum occupavit. De solo Christo igitur, non de Henochæ verum est, quod ipse doctor veritatis pronunciat Joh. 3, 13. *Nullus ascendit in cælum, sua scilicet potentia & jure, quam qui descendit e cælo, filius hominis, qui est in cælis.* Deinde assumptus fuit Henochus, non gustata morte, utpote cuius mors ad satisfactionem pro peccatis non requirebatur. Christus vero ascendit morte prius obita & superata, *que ut interveniret, necesse erat ad redemptionem earum transgressionum, quæ fuerant sub priori Testamento: & ita, purificatione peccatorum per se ipsum facta, demum confedit ad dextram Majestatis Dei in excelsissimis, ut ita quoque, qui vocati erant, promissam hereditatem æternam acciperent.* Hebr. 1, 3. 9, 15. Qui plura huc spectantia cognoscere satagit, adeat B. Snabelii diss. de Henochæ typo Christi, amæniti. theolog. emblem. & typ. p. 150. seqq.

*Vaticinium
Lamechi.*

§. XXVII. His exantlatis, prope metam versamur, superest appellatio Noachi, ejusdemque ratio. Verba Moïsi in hunc

hunc sunt concepta modum, ויקרא את שמו נח לאמר זה ינחמנו Et vocavit nomen ejus Noab, dicendo, ille consolabitur nos ab opere nostro, & a dolore manuum nostrarum, a terra cui maledixit Dominus. Lamecho Gen. 5, 20. Methuschelachi filio, hæc nominis impositio tribuitur, non illi, cujus mentio fit Gen. 4, 18. qui error fuit Chrysofomi Homil. 21, in Gen. Apellat autem Lamechus hunc filium suum נח Noach. Ratio, quam addidit, hujus appellationis nos jubet nomen hoc derivare a radice נחם consolari, & non נוח quiescere. Ad objectiones, quæ proferuntur loco nostrum respondeat R. Bechai in h. l. ומה שקרא את שמו נח היה לו לקרא המנחם וכלי Noach, cum debuisset vocare Menachem, secundum sensum verborum, hic consolabitur nos. Sed ut recte interpretemur, absorbetur נח. Nam secundum consuetudinem scripturarum frequenter nomina abbreviantur, uti 1 Sam. 1, 20. שמואל Samuel, a שאול מאל postulatus a Deo. Quando igitur prisce Patres, quod in superioribus monuimus, nomina significativa liberis suis dederunt, factum aliquod, vel beneficium, vel quod ipse ille ita nominatus, peracturus, recepturusve erat, vel humanum genus ab eo expectandum habebat, expressuri: idem de hoc nomine jure affirmare possumus. Hinc Lamechum, a filio suo ita nuncupato, singulare quid ac insolitum expectasse, est certum.

§. XXVIII. Evoluturi specialem hujus denominationis *In quo con-* emphasis; videmus, Judæos pariter ac Christianos quosdam in *sistat hæc* varia abire. Somniant corporalia, fingunt Lamechum, spiritu *consolatio,* prophetico prævidisse, fore, ut hic filius suus recens editus, instrumenta fabrilia inveniret, quorum beneficio agricultura facilius redderetur. Vid. *Kipping.* Antiq. Rom. l. I. c. 5. & *Sam. Bochart.* Phaleg. l. 1. c. 1. Verum satis constat, arandi artem jamdum ante Noachum fuisse excogitatum, quod de Caino me-

memoratur. Gen. 4, 2. Quo de *Josephus*, Γῆν τε ἀγῶν ἐπέροντες πρώτος, terram quoque primus arare excogitavit, Antiq. l. 1. c. 3. imo Tubal-Cainus primus fertur, qui artem tractandi & poliendi ferrum, itaque æs calluerit. Gen. 4, 22. In nugarum etiam locum reponimus eorum opiniones; Lamechum ideo de filio sibi nato exultasse, quoniam sibi in senectute, in terræ cultu, aliisque vitæ occupationibus opem sit laturus, aut vini usum inveciturus, carnisque comedendæ jus acquisiturus. Ineptæ hæc hariolationes, fide piorum priscorum, in promissum semen mulieris, non sunt dignæ, nec satisfaciunt verbis sacri scriptoris. Statuimus igitur, Lamechum quæsiuisse consolationem, quæ potius animam, quam corpus respiceret. Cujus consolationis adducendæ, nec non maledictionis, quæ obsistebat, auferendæ, unica causa foret Messias, promissum istud ab initio semen mulieris. In eo enim Deus omnis consolationis auctor, expressis Pauli prædicatur verbis Rom. 15, 5. 2Cor. 1, 3. Omnes molestiæ, quas perpeffus fuit Lamechus, fuerunt effecta peccati, & maledictionis terræ. In sudore enim vultus, panis, mane surgendo, & sero continuando, erat edendus, ut Pl. 127, 2. & ut Jobus observat c. 7, 1. 2. homini militiam esse in terra, ejusque dies esse mercenarii, sicut servus adspirat umbram, & mercenarius expectat, quo opus absolverit. Omnino itaque erat homini suspirandum, ad redemptionem corporis, & plenam filiorum Dei liberationem. Rom. 8, 21. 23. Talem consolationem unice optabat Lamechus. Credidit igitur & illam reperire in filio nato, qui maxime Protevangelium, in quo omnis illorum spes, confirmaret, & tanquam novum germen, oriundi seminis promissi, seu futuri Messæ foret. Hujus igitur voti speique certissimæ monumentum Lamechus in filii sui nomine extare voluit. Ille consolabitur nos. &c.

§. XXIX. Nec desunt Theologi gravissimi, putantes, *Lamechum*, hac denominatione declarasse, hunc suum filium esse Messiam. Seculo enim isto, quo omnia indies magis magisque in pejus ruerunt, neque amplius Dei longanimitas indultura peccatis est visa, patres lætum Messiae adventum maxime expectasse, & hoc posito, apud singulas quasque natiuitates istum fuisse præstolatos. Sic enim *Munsterus*: *imposuerunt ei quietis nomen, quia sperabant futurum; ut per eum liberatio a maledictionibus peccati contingeret.* Tandem hoc concludunt ex pronomine demonstrativo *הוּ*, *hic ipse*, quo manifeste designetur persona, *הוּ יְרַמֵּנוּ* *hic ipse nos consolabitur.* Plane autem hæc non valent. Plures occurrunt ejusmodi expressiones, ubi persona, in specie designata, talia adscribuntur prædicata, quæ in ipsa tamen nequitiam obtinent, sed in alia, cujus vel pater est, vel typum gerit. Tali modo pollicetur Deus Abrahamo Gen. 12, 3. *In te benedicentur omnes familia terre*, quid tamen Abrahamo non obligit, sed ejus semini, Messiae, ipso Deo interprete. Gen. 22, 18. Item 2. Sam. 7, 14. de Salomone Deus dicit: *Ego ero illi pater, והוּא* & ille, quod a nostro *הוּ* non adeo discrepat, *mibi erit filius.* Erat autem hic *הוּא* ille non Salomo, Davidis filius, sed Messias, Dei filius, ex Salomonis posteritate oriundus: ita pariter verus ille consolator Noachi profapia, quod ad Carnem, prætituto tempore proditurus erat. Hic enim tantum maledictionem ob peccatum contractam, auferre potuit, Lamechumque consolari, quod a mero homine expectari nequit. Optime & hoc patres illius temporis fideles ex Protevangelio sciverunt, redemptorem futurum semen mulieris, & non maris ex muliere, cujus generis tamen hic erat filius. Magis autem veritati consentaneum viderur: Lamechum ita suum vocasse filium, non quod ipse esset consolaturus, sed futurus Messiae consolatori typus. Sic Messias ipse loquens introducitur, Esa. 51, 12. *Ego הוא מְנַחֵם הוּא* *ille consolator vester*, dudum vobis promissus. Quod si igitur Noachus fuit typus Christi, in Noacho utique aliquid esse debuit, quo Christum, licet sensu longe ampliori ac excellentiori representavit, & quidem illum effigiavit 1) tanquam

propheta, prædicando justitiam 2. Petr. 2, 5. prædicandam olim etiam ab ipso Messia, ad consolandos lugentes Pl. 40, 10. Esa. 61, 2. in qua unica & vera consolatio peccatoris respicientis constitit. 2) Ut sacerdos, suis apud Deum pro mundo isthoc impio intercessionibus efficiens, ut saltem ei Deus ad tempus, pro sua longanimitate, parceret: aut si punire illum decrevisset, non tamen totum genus humanum, propter Messiaë sacrificium perditum veller. Uri & post ex diluvio servatus, oblato sacrificio, favorem Dei sibi conciliavit, & id obtinuit, ut promissum eerrum dederit de non futura amplius universali eluvione, ac omnis generis bonis, & spiritualibus & corporalibus humano generi elargiendis. Gen. 8, 20. seqq. 9, 11. seqq. 3) Ut Rex, liberationem illam, per intercessionem, justitia Messiaë fultas, a Deo, mundo priori efflagitam, applicando eidem & exsequendo extrucone arcaë, in qua, quæ ecclesiae est typus, & ipsam servavit ecclesiam, suosque qui novo mortalium generi ortum darent, ex quo suos vocaret Deus. Umbram itaque hic habemus, trium istorum Messiaë munerum, ut exinde affirmare queamus, Lamechum sapienter typo huic præclaro, anti-typi nomen imposuisse.

Conclusio.

§. XXX. Vela tandem contrahentes, ex hisce, quæ protulimus, certo concludimus, cum tantam consolationem a Christo, Semine mulieris promisso, spe latissima expectavit Lamechus, quod hæc ipsa declaratione, occasione nati Noachi facta, aperte significavit, fidem ipsius, ut & reliquorum illius ævi piorum protevangelio innixam, fuisse firmissimam. Simul apparet revelationem nova usque incrementa cepisse. Protevangelium enim, si promulgatum non fuisset, nulla signa fuissent fidei edita, nulla sacrificia essent allata, nullæ præfigurationes, nec expectationes futuri Messiaë existissent. Hoc pede si pergere liceret, possemus ex sequentium temporum oraculis, eventibus, typis, symbolis atque sacramentis demonstrare, quibus gradibus ad exhibitum Christum usque revelatio divina fuerit provecta. Sed hic labor non est civis academici. Quare ubi metam, quam nobis posueramus, attingimus, pedem figimus, Deo immortalis pro viribus concessis gratias agentes humillimas. Interim optamus, ut hic qualiscunq; labor noster, specimen industriæ nostræ, lectores benevolos æquosque judices nanciscatur.

FINIS.

EXIMIO AC DOCTISSIMO
DISSERTATIONIS
AUCTORI
S. P. D.
PRAESES.

Cum animus TIBI esset, *praestantissime AUCTOR*, ante discessum TVVM ex *Fridericiana* nostra specimen quoddam ingenii, industriae ac doctrinae edere, idemque illud publico eruditorum examini submittere: tale selegisti argumentum, quod summi momenti veritates complectitur, quodque ita comparatum est, in quo explanando vires ingenii ac eruditionis TVÆ pandere posses. Ponis, *Iesum Christum* esse unicum fundamentum omnis salutis nostrae, qui proinde post *stebilem* illam in peccatum prolapsionem primis nostris parentibus in ipsorum & posterorum solatium manifestari debuerit. Ostendis, factum id fuisse oraculo, ab ipso Deo in paradiso manifestato, in quo tanquam centro aliquo veritates religionis reuelatae principes contineantur, quaeque ab ipsis, & illorum posteris, quantum satis erat ad salutem, fuerint intellectae, cum tempore, occasione ita ferente, exolutae, illustratae, ampliatae. Hunc in finem totum illud intervallum, quod ab *Adamo*, in gratiam recepto, ad *Noachum* usque fluxit, TVIS cogitationibus percurristi, & quantum incrementi reuelatio extraordinaria per illam tempestatem ceperit, breuiter quidem, sed tamen accurate & neruose demonstrasti. Hoc dum agis, doctissime SEIDELI, tacite obuiam procedis conatibus illorum, qui reuelationi praedudicium inde creare adnituntur: si illa homini peccatori adeo necessaria foret, Deum pro bonitate ac sapientia sua integram illius compagem, omnem veritatum ad salutem scitu ac creditu necessariorum ambitum manifestare debuisset. Ratiocinium ponderis aliquid haberet, si eninci posset, veritates primarias ac necessarias

cessarias in primo euangelio vel non haberi, vel ita obscura proponi, ut a primis mortalibus intelligi haut potuerint. Prius euolutione veritatum, in illo delitescantium, refellitur, posterius reclamatione experientiae: ex historia quippe patriarcharum satis adparet, primam illam promissionem, cognitam perspectam habuisse. Ut primarias illas veritates intelligerent, erat necesse, ut illarum speciales determinationes, ratione modorum atque περιστασεων, exploratas haberent, non eque necessarium erat, progressu demum temporis magis atque magis declarandas. Satis fuit, veritates ipsas firmo adsensu amplecti, easdemque vitae sanctae exercitio in usum traducere. Quare id dicendum est, tantum pro bonitate & sapientia illis impertiuisse Deum, quantum ad fidem ac spem illorum fulciendam, ad salutem aeternam consequendam pro temporis ratione sufficiebat. Et quis, quæso, gradum cognitionis necessariae determinabit? Quis definiet, quantum lucem Spiritus sanctus in illorum animis accenderit? Ne quid dicamus, erebrioribus ipsos reuelationibus optimum Numen fuisse dignatos. Accedit, Deum pro sua sapientia aduentum filii sui in hunc orbem nostrum in seruis reieciisse tempus. Qui si statim a lapsu comparuisset, opusque, a patre demandatum, consummasset, integrum veritatum salutarium systema formari debuisset. Sed enim quoniam ingenti huic molitioni tempora nondum erant adcommoda, sapientiae diuinae est visum, alias itemque alias veritates cum tempore manifestare, priores iterare, confirmare, amplificare. Characteres Messiae in typis ac verbo prophetico erant delineandi, Iudaei de necessitate aduentus illius conuincendi, illorumque desiderium incendendum, gentes ad ipsius reueptionem preparande. Eujus hæc edisseri possent, sed memor illius, cuius ergo scriptionem hanc institui, filium abrumpo, TIBIque, eximie RESPONDENS AVCTOR, de labore hoc, qui TIBI foli debetur, feliciter exantlato, ac stadio academico multo cum fructu ac laude decurso, ex animo gratulor. Ex speciminibus ingenii ac doctrinae, quæ multoties & priuatim & publice nobis exhibuisti, non suspicor ac coniecto, sed certissime confido, in propugnatione dissertationis TVÆ, TE meo auxilio non magnopere opus habitu-

runt

rum esse. Excita ulterius egregias illas dotes, quas propitius Deus
larga manu in TE contulit, perge in scientiarum, speciatim disciplina
sanctioris, adyta TE immittere, iunge, quod adhuc fecisti, doctrina vir-
tutem ac pietatem. Quod ubi feceris, dubium est nullum, quin civitati
christianæ amplissimum olim fructum sis adlaturus. Ad quod prolixam
Dei gratiam & ductum Spiritus ipsius sancti ex optimo animo TIBI ad-
precor. Memoria TVI uti semper mihi erit grata, ita majorem in
modum abs TE contendo, ut etiam absens mei sis memor. Vale
etiam atque etiam, ac res TVAS feliciter age! Scribeb. Halæ
Magdeb. ad d. XVI. Septembr. A. C. MDCCCLII.

RESPONDENTI AVCTORI

DOCTISSIMO

S. D. P.

I. S. LINDINGER

RECT. GYM. HAL. OPP.

Ex quo mihi dotes animi Tui singulares innotuerunt, Te non
solum diligere, sed amare occoepti. Contigit enim Tibi exi-
mia ingenii vis, ut ad cogitandum sis acutus, & ad expli-
candum vberimus. Ideo non possum, quin fatear, me progressus
Tuos non mediocres, in omni doctrinarum genere factos, esse sem-
per demiratum. Iamque Tibi gratulor felicem stadii academici de-
cursum, gratulor Tibi doctrinae theologicæ specimina haud vulga-
ria. Quod nunc exhibes, est sane argumentum, fateor, gravissi-
mum, sed tali quoque, ut mea fert opinio, opus erat, ad Tuas
vires exercendas, cuius penitior inquisitio laudem meretur maxi-
mam. Tu rem non modo bene peregisti, sed quoque dissertationis
huius, abs Te conscriptæ, eâ profecto dos est, ut sapius licet lecta, mi-
hi tamen legendi nunquam adferat satietatem. Quæ involuta vi-
debantur, eâ tam ingeniose, tamque scienter enodasti, ut dubitari
fere queat, soliditatisne an perspicuitatis plus in eleganti hoc scripto

E 3

repe-

reperiat. Ea, quae afferis, multorum aciem eo facilius effugiunt, quoniam paucissimis est datum, ex omnibus sese expedire erroribus, qui in hac materia oriri solent. Crebrius profectum fecisti periculum more ingeniorum erectiorum, quae non sibi tantum discunt, sed quae norunt, cum aliis communicant, opesque suas in aliorum usum publice effundunt. Et cum nihil fere sit, quod fautorum gratiam hodie tam alliciat, quam studia, quae ab humanitate nomen accepere, Tu quoque tantum iis impendisti operae, quantum in eorum cultura ad felicitatem promouendam positum est momentum. Perge, amice optime! qua animi contentione in elegantiores litteras adhuc incubuisti, eodem mentis seruore iis operari, ut laudem profundiore diuinarum rerum scientia partam mirifice augeas. Berolini occasionem ingenii dotes explicandi reperies amplissimam. Copiosius virtutes Tuae essent commemorandae, at omnibus Tuis ornamentis percensendis par ego non sum. Quare sufficiat mihi, dum iam in eo es, ut abitum mediteris, Te voto prosequi. Omnia Tibi, multos eruditionis thesauros ex academia in patriam reportanti, ad sententiam suant. Nullus omnino dubito, quin ecclesiae, reique litterariae, emolumento ac decori olim sis futurus. Vale. Dab. Hala. Magd. ad d. XIII. Sept. 1752.

V I R O
IUVENI EXIMIO AC DOCTISSIMO
DISSERTATIONIS AVCTORI

S. D. P.

IOANNES HENRICVS ELS

SERVESTA-ANHALTINVS

S. S. THEOL. CVLTOR. OPP. ORD.

Ab eo momento, quo TVI noscendi & in amicitiam TVAM penitus penetrandi mihi copia facta est, placuit in TE, AMICE CARISSIME, suauitas sermonum atque morum, haud mediocre condimentum amicitiae, excellens ad litteras ingenium, gnau-

gnauiter cultum, mens eximie animata. Sperabam inde, fore, ut
fructus ex conuersatione TVA in me redundaret, isque vberimus.
Nec vana me spes lactauit. TV quidem litteris, quas vocant, hu-
manioribus operam dedisti assidue; & in philosophia & rerum di-
uinarum scientia, tanta industria es versatus, quanta illa esse, quum
summa est, solet. Amicis tamen aliquid temporis concessisti, cum
illis TVAS observationes meditationesque, id quod admodum est iu-
cundum, communicando. Quot & quanta eruditionis TVAE
haud vulgaris in sermonibus cum amicis, saepius abs TE institutis,
edideris documenta, haec & alia plura sciens prudensque, ne lon-
gior sim, praetereo. Atque quid multa? varia enim ingenii TVI
monumenta, carmina hinc inde in lucem edita, non minus quam scri-
ptum TVVM multa eruditione refertum, quod iam publico eru-
ditorum scrutinio subiicit, praeclaram TVAM in diuinioribus
pariter ac humanioribus scientiis cognitionem satis iam loquuntur.
Cum vero TE, AMICE CARISSIME, in scenam disputa-
toriam prodeuntem, faustis ubique acclamationibus omnes fere bo-
ni prosequantur: non possum profecto, quin laetus amicis, amico
applaudentibus, me adiungam, TIBIque sincerissimos mentis meae
affectus his litteris interpretibus gratulando testificer. Gratulor
igitur, TIBI, AMICE SVAVISSIME! nouum hocce egre-
gium eruditionis TVAE haud vulgaris specimen; gratulor pa-
triae tam strenuum ac indefessum musarum cultorem; gratulor in-
primis parentibus TVIS dilectissimum filium, omni doctrinae virtu-
tisque laude ornatissimum. Quod reliquum est, ex intimis cordis
mei recessibus amicorum votis meum addo votum. Diuina prou-
dentia, quas TIBI largita est, insignes ingenii ac animi dotes,
continuo conseruet, nouasque idem sufficiat, laboribus TVIS
sequentibus benignissime adspiret, quo cedant vergantque in eccle-
siae reique litterariae insigne monumentum, resque TVAS omnes
ex voto suere iubeat. Sic vale! AMICE CARISSIME, vale!
mihique faue! Dab. Halae Magdeb. die V. Iduum Septembris
c1o 1o cc lll.

AVCTO-

AVCTORI
HVIVS DISSERTATIONIS
DOCTISSIMO,
AMICO CANDIDISSIMO

S. P. D.

WILHELMVS HERMANNVS BEAUVAIS,
HALLENS. OPPON.

En! litteras licet brevibus conceptas, optimam tamen tesseram Amici TE per diligentis. Non eas paucis concipio, ob penuriam de TE predicandarum virtutum, non ob dotes TVI ingenii excellentissimas, non ob eruditionis TVÆ thesaurum acquisitum, non satis vulgatum, non ob amicitie TVÆ valorem, me non satis commoventem. Plane non amicorum meorum optime! Tanta in TVAM laudem effundere habeo, quæ, litteræ, & si essent copiosissima, vix complecterentur. Quot quantaque sunt, quæ TVAM, haud vulgarem, indefessa diligentia comparatam eruditionem prodiderunt? Quoties illius specimina doctissima, in scholis nostris a TE edita, admirabundas hausi. Vbi TE deprehendi, nisi integrum vitæ scelerisque purum? Quale gaudium ex TVA conversatione persenserim, verbis exprimere vix possum! Haec omnia, TVAM non offensurus modestiam, silens prætereo. Existimabis forte me copiosorem, in spargendis TIBI acclamationibus, quibus dies hodiernus abundat. Eessem copiosus, multa scriberem læta, multis gratulationes declararem verbis, nisi lætitiæ mestitia se comitem adiungeret. Dum TE cathedram conscendentem, victoriæ reportandæ certum, lætus aspicio, simul sortem meam doleo, TE paucis abhinc diebus, meis amplexibus ereptum iri. Sed ne nimium his inheream, quæ mentem turbant, id agam, quod amicitie ratio & ius postulat. Gratulor TIBI stadium academicum faustis avibus emensum. Gratulor honorem, qui ex disserta-
tione,

tionem, erudite elucubrata, ad TE redibit. Gratulor & mihi, cui
locum aliquem inter TVOS amicos concessisti, veniæ rogatus, ne
mei umquam obliviscaris. TIBI absenti fausta omnia ac fortuna-
ta apprecabor, usque dum illa dies illucescet, qua in TVOS am-
plexus de nouo ruerè licebit. Vale mihiq; fave! Scribeb. Hale
Salica d. 13. Sept. 1752.

MONSIEUR,

Entre toutes les folies, dont l'homme est capable, il n'y en a pas de plus grande, que celle d'employer mal le tems, qui lui est assigné, pour jeter les fondemens de son bonheur. Perdre ces momens, c'est perdre toute la fortune, & se livrer soi-même à l'indigence & à la honte, qui marchent à la suite de l'oisiveté & de la débauche. Cependant il n'y a rien de plus commun, que de voir dans les Universités de jeunes gens, qui négligent les jours de leur printemps, ou ils devoient semer, pour en recueillir les fruits dans la suite de leur vie. Au contraire il n'y en a que fort peu, qui par une conduite sage, & une application sérieuse aux études savent mettre à profit les momens, qui ne sont d'ordinaire que trop courts, & dont néanmoins dependent uniquement notre bonheur ou malheur. Plus le nombre de ceux ci est petit; plus je me réjouis, Monsieur, de pouvoir Vous y comter. Vous avés fini la carrière, que nous avons à fournir à l'Université d'une manière, que Vous ne regretterés jamais. C'est que Vous y avés pris pour guide la Sagesse, qui après, Vous avoir fermé l'oreille à la voix séduisante des Sirenes, Vous a mené par travers ces écueils, ou la félicité de la plupart fait naufrage, au Temple des Muses. Vous Vous êtes leur consacré, & elles se sont empressées à leur tour d'orner Votre esprit de la connoissance de la vérité, & d'inspirer à Votre coeur les sentimens de la Vertu. L'heureux succès, dont leurs soins ont été accompagnés, éclaire suffisamment dans la Production que Vous allés donner au Public. Je suis sûr, qu'elle sera goûtée de tous les Juges competens. Votre éloge volera de bouche en bouche parmi les savans, & il me semble, que je vois

F

deja

deja la palme de l'honneur dans *Votre* main. Mais dans ce moment je me souviens, que *Vous* fûtes les loüanges, quoique *Vous* rachiés bien de les meriter. Je cesserai ainsi de faire le Panegyrique de *Vos* talens; & *Vous, Monsieur*, devés juger par là, combien je *Vous* estime. J'aime mieux de bleſter les loix de la Justice, qui veulent, qu'on ne paſſe pas ſous ſilence les éloges duës au vrai merite, que d'entreprendre une choſe, qui pourroit *Vous* déplaire. Je me borne donc à *Vous* proteſter, *Monsieur*, que je prens beaucoup de part à la gloire, que *Vous* allés récueillir de *Vos* travaux, & que j'adreſſe à la Providence des voeux pour *Votre* proſperité, qui ſont bien au dela de toute expreſſion. *Vous* ne ſauriés en douter, ſans me faire injuſtice. *Vous* me connoiſſés depuis pluſieurs années, & le frequent commerce, que nous avons eu enſemble, ces momens, qui ne ſont écoulés que trop vite, & dont le ſouvenir me ſera toujours très precieux, doivent *Vous* avoir appris, que je ne dis jamais, que ce que je penſe, & qu'il n'y a perſonne, qui *Vous* aime avec plus de ſincerité & de tendreſſe. que moi, ni qui ſoit de meilleur coeur

MONSIEUR,

à Halle
Ce 11. Août
1752.

Votre très-humble & très-obeiſſant ſerviteur

B. L. SCHWECHTEN,
Oppoſant.

Fc 322

ULB Halle

004 524 543

3

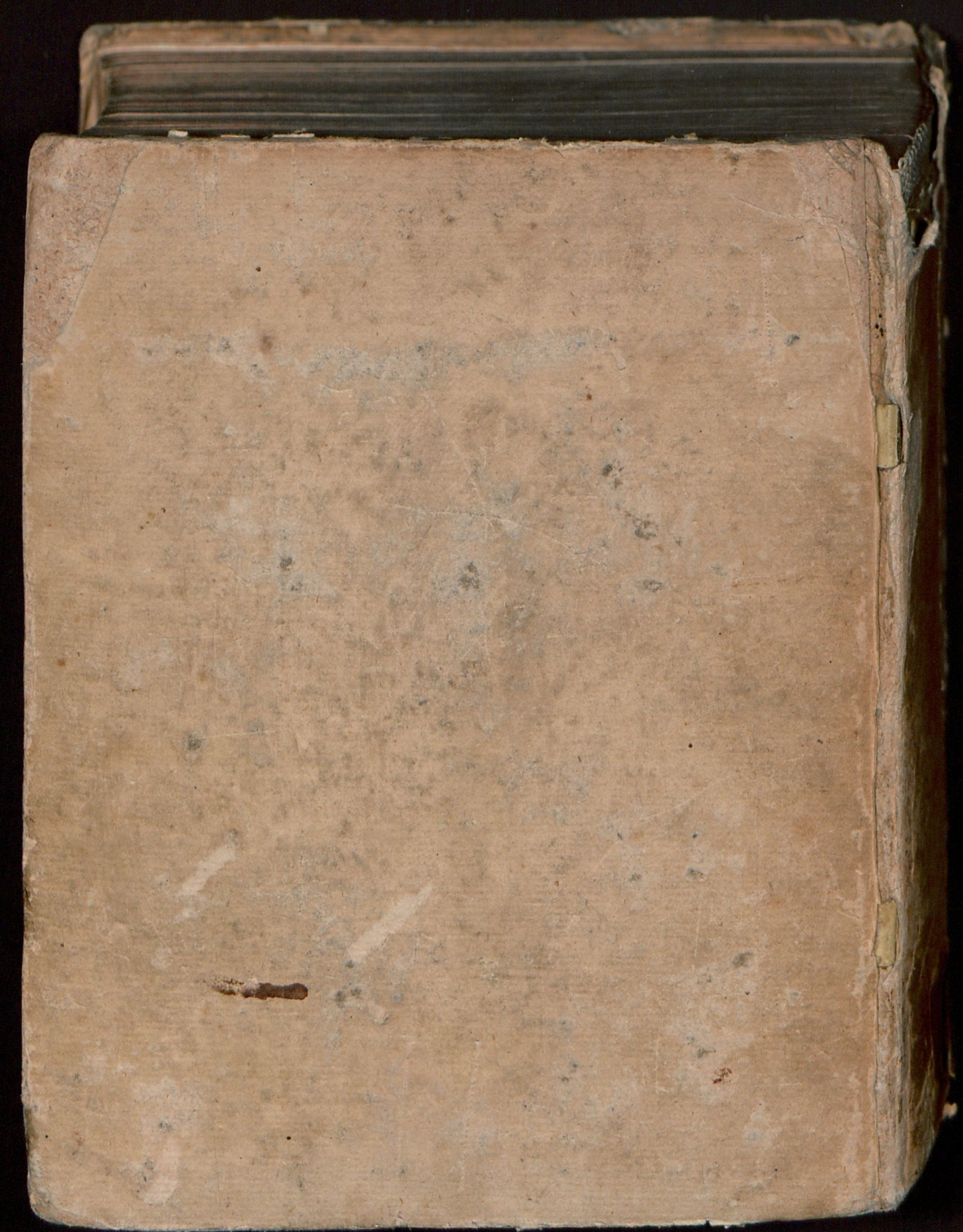

f
h

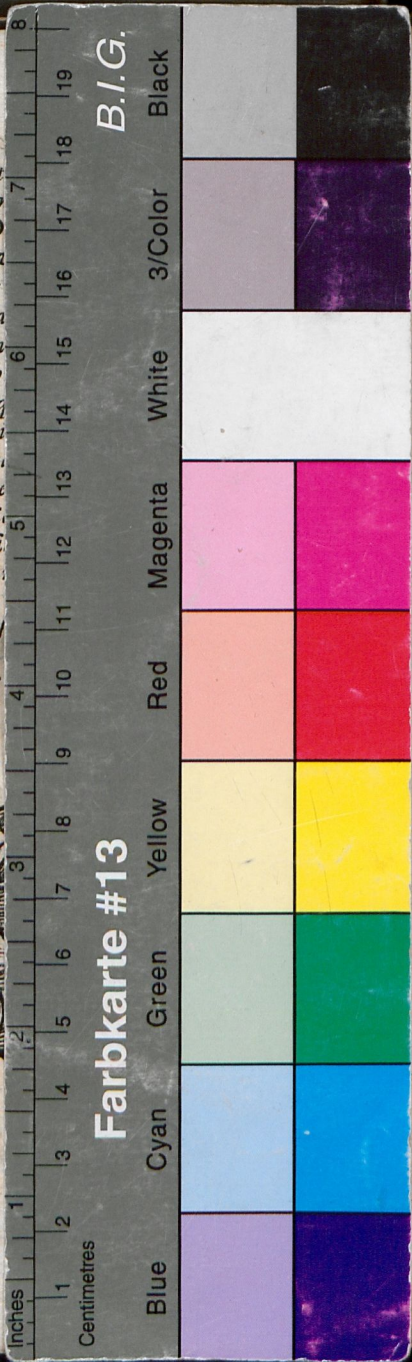
MG

B.I.G.

Black

3/Color

White

Magenta

Red

Yellow

Green

Cyan

Blue

Farbkarte #13

DISSERTATIO THEOLOGICO-PHILOLOGICA

DE

PROGRESSV ET INCREMENTO
DOCTRINAE SALVTARIS
INDE A PROT-EVANGELIO
VSQVE AD NOACHVM.

QVAM

DIVINA ANNVENTE GRATIA

PRAESIDE

VIRO SVMMÆ VENERANDO AMPLISSIMØ DOCTISSIMØ

IOANNE GEORGIO MICHAELIS

THEOL. PROF. PVBL. ORDINARIO AC ILLVSTR. GYMN. REG.
REFORM. EPHORO

PRAECEPTORE AC FAVTORE

OMNI PIETATE AD VRNAM VSQVE COLENDO

AD DIEM XXVIII. SEPTEMBRIS MDCCLII.

HORA X. MATVT. IN ILLVSTR. GYMNASII AVDITORIO

PVBLICO ERVDITORVM EXAMINI EXPONIT

AVCTOR DEFENSVRVS

AVGVSTVS SIGISMVNDVS SEIDEL

PRIMISLAVIENSIS.

HALÆ MAGDEBVRGICAE
LITTERIS HILLIGERIANIS.